

ธรรมสามัคคี

ความสามัคคีเป็นสิ่งที่โลกต้องการเสมอมา เพราะเป็นธรรมที่มีคุณค่ามาก ยากจะหาอะไรเสมอได้ ตลอดสัตวันานาชนิดที่ถือความพร้อมเพรียงสามัคคีเป็นชีวิตจิตใจ เช่น พวกมด มีมดแดง เป็นต้น เขาไม่ยอมให้อะไรเข้าไปรุกรานได้เลย เป็นต้องช่วยกันรุมกัดแบบเอาชีวิตเข้าแลกเลยทีเดียว แม้ตัวเล็กที่ทำไม่น่าเกรงขามก็ตาม แต่ใจที่รักพวกรักวงศ์ รักความสามัคคีและสละชีวิตด้วยความพร้อมเพรียง เพื่อทรงหมู่ทรงคณะอยู่ได้นั้น มิได้เล็กไปตามร่างเลย ใครอยากเห็นความสำคัญในความพร้อมเพรียงเพื่อสมบัติคือรวงรัง ไข่ และลูกอ่อนของเขา ก็ลองเอามือหรือไม้ไปเหยยหรือจ่อเข้าที่รังเขาดู จะเห็นความคึกคักกล้าหาญในการต่อสู้ของเขาแต่ละตัวจนหมดทั้งรัง แสดงออกมาทันทีไม่ชักช้า

ขณะที่เกิดเหตุต่าง ๆ จากศัตรูนั้น ต่างตัวจะตั้งท่าต่อสู้ และวิ่งสับสนอลห่ม่านเพื่อบอกเหตุอันตรายแก่กันและกันอย่างไม่ชักช้าเลย เมื่อทราบเหตุตัวอยู่ในรังก็จะรีบออกมาช่วยกันอย่างซุ่มนุญวุ่นวายชนิดไม่กลัวตายใด ๆ ทั้งสิ้น ต่างตัวต่างรุมกัดคนละที่ละทางแบบลือกลายไม่ยอมปล่อยวาง ถ้าจับกันตัวที่กัดตึงออก หัวต้องขาดคาติดกับคนโดยไม่ยอมปล่อยวาง อันเป็นลักษณะถอยทัพกลับแพ้เลย จะต่อสู้จนตายหรือต้องชนะศัตรูเท่านั้น เป็นความจริงใจของเขาที่เป็นนักต่อสู้ ตัวที่ตายก็ตายไป ตัวที่ยังก็รุมกัดชนิดโหมกันทั้งรัง หากสู้กำลังของศัตรูไม่ไหวก็ยอมตายกันทั้งรังด้วยท่าต่อสู้ ถ้าชีวิตยังมีเหลือตายก็ให้ยังเหลือด้วยกันแบบนักต่อสู้เพื่อชาติของเขา คำว่าถอยทัพยอมรับความพราชัยแพ้แพ้ และต่างตัวต่างวิ่งหนีเพื่อเอาตัวรอดนั้นไม่มีในพวกมดแดงที่ฝังใจในความรักชีวิตของกันและกันเลย รวงรังและไข่พร้อมลูกอ่อนเป็นที่รวมแห่งชีวิตและความรักสงวนของเขา ใคร ๆ จะไปแตะต้องไม่ได้ ถ้าไม่ยอมเห็นฤทธิ์แห่งความเอาจริงเอาจังของเขาที่เป็นชาตินักรบโดยสมบูรณ์แสดงออกในขณะนั้น

มดแดงเป็นสัตว์ที่รักชาติและความพร้อมเพรียงสามัคคีแท้ชาติหนึ่ง มนุษย์เราหากธรรม ๒ ข้อนี้ยังไม่ซึมซาบถึงใจ จึงควรสะดุดใจและนำคติของเขามาปฏิบัติบ้าง คงจะเป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์มากมาย การขาดคุณธรรม คือความรักกันและความสามัคคีกัน ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยซึ่งจะควรนอนใจ มดแดงแม้จะไม่มีความรู้สึกซึ่งกว้างขวางเหมือนมนุษย์ที่ไปเรียนข้ามทวีปแบกใบประกาศนียบัตรมาอวดกันก็ตาม แต่ความรู้และการกระทำของเขาน่าสรรเสริญและเป็นคติได้ดี ไม่เพียงสักแต่ว่าเขาเป็นมดที่อยู่ได้อำนาจแห่งการเยอหยิ่ง และเบียดเบียนทำลายของผู้หาความรู้รักตัวและเมตตามิได้ ทั้งที่ตัวเองสู้เขาไม่ได้ในคุณธรรมบางประเภทดังกล่าวนั้น การรักษาสถาบันมีรังเป็นต้น เขารักษาตลอดเวลาทั้งกลางวันกลางคืนมิได้ประมาท นอนซบกล่อมกันอยู่ในรังคอยอันตรายด้วยความเพิลิตเพิลินจนลิ้มตัว

เขามีการอยู่เวรกันเป็นประจำและเที่ยวตรวจตราตามบริเวณรอบรังมิได้ขาด อยู่ที่ปากรังบ้างตามบริเวณข้างนอกทั้งทั่ว ๆ ไปบ้าง เมื่อมีเหตุเกิดขึ้นเขาจะวิ่งถึงกันเพื่อบอกเหตุทันที แล้วพร้อมกันออกตรวจตราต่อสู้ การหากินก็แบ่งกันไปเป็นพวก ๆ เมื่อได้อาหารมาก็กินด้วยกัน ไม่มีการแย่งชิงกัน

กิน และไม่มีการแอบซ่อนอาหารไว้กินลำพังตัวเดียว ไม่รังแกกันทั้งตัวเล็กตัวใหญ่ เวลาเกิดเหตุอันตรายเกิดขึ้นก็ช่วยกันต่อสู้ด้วยความกล้าหาญชาญชัย ไม่หวาดกลัวทอดยหรือหลบหลีกปลิ๊กหนีเอาตัวรอดว่าเป็นยอดดี โดยปล่อยให้เพื่อน ๆ ตาย อาการทุกอย่างของเขาดังกล่าวมา มนุษย์เรายังอาจสู้เขาไม่ได้ ซึ่งน่าอัศจรรย์ที่ความรู้ความสามารถมีมากแต่สู้สัตว์ เช่น มดแดงไม่ได้

ผู้เขียนยิ่งตัวชี้ตลาดหวาดกลัวที่สุด ไม่มีใครในโลกที่ว่าชี้ตลาดอ่อนแอจะมาหาญสู้ได้ ถ้าไม่อยากแพ้นเวทีชี้ตลาดของคนไม่เป็นท่า ฉะนั้นเมื่อพูดถึงความบกพร่องแห่งคุณธรรมที่สู้ไม่ได้ จึงอดที่จะเอาเรื่องของตัวออกมาตีแผ่ไม่ได้ เพื่อท่านผู้อ่านทั้งหลายได้ทราบบ้างว่า พระชี้ตลาดอ่อนแอก็ยังมีในศาสนาถึงกับใครมาแข่งไม่ยอมแพ้ง่าย ๆ แต่ถ้าเป็นความขยันหมั่นเพียร ความกล้าหาญชาญชัยที่น่าชมเชยแล้ว ยอมแพ้แต่ยังไม่ขึ้นเวที

ความสามัคคีตามหลักธรรมท่านกล่าวไว้ว่า เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของหมู่คณะตลอดคนทั้งชาติ มีความสามัคคีเป็นพื้นฐานรับรองไว้ หากขาดความสามัคคีเสียอย่างเดียวแม้แต่ร่างกายก็ทนอยู่ไม่ได้ ย่อมแตกสลายอย่างไม่มีปัญหา แต่ความสามัคคีจะมีได้โดยสมบูรณ์ต้องอาศัยแต่ละคนเห็นความสำคัญของส่วนรวมที่อาศัยกันอยู่ ไม่เห็นว่าคุณเฉพาะตัวคนเดียว เมื่อคนเราเห็นความสำคัญของกันและกัน ว่ามีคุณค่าเสมอกันในความเป็นมนุษย์ที่อาศัยกัน การแสดงออกย่อมไม่เป็นที่ภัยต่อกัน นอกจากเป็นคุณต่อกันเท่านั้น ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจัด อันเป็นเหตุให้เอาใจเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ และเป็นเครื่องส่งเสริมความโลกมากไม่มีขอบเขตเหตุผล เล็งเห็นแก่ได้ถ่ายเดียว อันเป็นช่องทางให้หลวมตัว จนลืมเพื่อนมนุษย์ว่าเป็นอะไรไป คนเราจะมีควมร่ำรวยและเสวยสุขอยู่คนเดียว ในท่ามกลางแห่งความทุกข์ร้อนของผู้อื่นเป็นจำนวนมากนั้น ย่อมเป็นไปไม่ได้ หากเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ปราชญ์ท่านคงสอนให้ตั้งบ้านเรือนบนศีรษะมนุษย์มานานแล้ว

ความเห็นแก่ตัวจัดอันเป็นมิตรสหายของความโลภไม่มีเพียงพอนี้ นอกจากเป็นภัยแก่ตัวอย่างลึกลับที่เจ้าตัวไม่อาจมองเห็นแล้ว ยังเป็นภัยแก่ผู้อื่นอย่างไม่มีประมาณ ท่านจึงสอนให้ละให้ปล่อยวางพอมิทางเย็นใจบ้าง สำหรับตัวเองและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันซึ่งเป็นสัตว์ชี้ตลาดอยู่คนเดียวไม่ได้ จะได้เห็นคุณค่าของกันและกันพอยู่กันได้เป็นผาสุก คนเราอาศัยใครและสิ่งใด ควรถือผู้นั้นและสิ่งนั้นเป็นสำคัญ ไม่เหยียบย่ำทำลายอันเป็นลักษณะคนเนรคุณไม่มีความเจริญจึงถาวร

อยู่เรือนให้รักษาเรือน หมั่นปิดกวาดเช็ดถูให้สะอาดน่าอยู่อาศัยหรือหลับนอน ใช้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเครื่องใช้สอยต่างๆ ให้หมั่นชะล้างซักฟอกและเก็บรักษาด้วยดี ไม่ทิ้งเกลื่อนกลาดสาดกระจายอันเป็นความเสียหายแก่สิ่งของและตัวเราเอง ทั้งเป็นการส่อนิสัยว่าไม่เอาไหน ไปอยู่กับใครก็ทำความหนักใจแก่ผู้รับให้อยู่ด้วย จนกลายเป็นคนโลกแคบแม้แผ่นดินถิ่นอาศัยมีอยู่มาก

อาศัยเมืองซึ่งเป็นสถานที่ของคนหมู่มาก ก็ให้ช่วยกันรักษาสถานที่อยู่และทำเลค้าขาย ตลอดถนนหนทางตรอกซอยที่ไปมาหาสู่กัน อย่าทิ้งอะไรให้เกลื่อนกลาดและทำให้สกปรกกรุงรัง คอยแต่เทศบาลจะมาเก็บกวาดรักษาให้ เทศบาลก็คนเราก็คคน ทำให้สกปรกก็ยังทำได้ ส่วนทำให้สะอาดทำไมจึงทำไม่ได้ต้องคอยเทศบาล หรือกลัวเทศบาลจะปรับไหมใส่โทษเอา ถ้าทำดีตั้งที่ว่าหากเทศบาลจับไป

ลงโทษก็กรุณาไปบอกผู้เขียน จะพามาเดินขบวนวะ สิ่งเหล่านี้เข้าใจว่าต้องทำได้ ถ้าไม่ทอดธุระเพราะความขี้เกียจเสียอย่างเดียว

อนึ่งสิ่งใดที่เป็นสมบัติส่วนรวม อย่าคะนองมือคะนองเท้าไปแตะต้องเตะถีบทำลาย จะกลายเป็นตัวบุงตัวหนอนทำลายบ้านเมือง ซึ่งเป็นของมีค่าสำหรับอาศัยแห่งคนในชาติ ไปบ้านใดเมืองใดให้ถือเหมือนถิ่นฐานบ้านเรือนของตน จะกันความคะนองต่างๆ และตัดนิสัยที่เคยเป็นมาเสียได้ ต่างคนต่างอยู่อาศัย ต่างคนต่างรักษาทั่วประเทศเขตแดน ความสง่างามนำดูตลอดความมั่นคงหากเกิดขึ้นเองจากต่างคนต่างบำรุงรักษา ชาติเป็นของคนไทยทุกคน สมบัติของชาติเป็นของทุกคนที่อาศัย จึงควรช่วยกันบำรุงรักษาให้จริงจัง

ปกตินิสัยแล้วต้องขอยกยหากผิดพลาดจากความเป็นจริง คนไทยเราส่วนมากนับผู้เขียนด้วยคนหนึ่ง มักมีนิสัยชอบสะดวกมักง่าย ซึ่งออกมาจากความขี้เกียจนั่นเอง ทำอะไรจึงมักเอาความสะดวกเข้าว่ากัน ส่วนผลจะเป็นอย่างไรไม่ค่อยคำนึง สุดท้ายก็เป็นทำนองสุกเอาเผากิน สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดก็คือกฎหมายข้อบังคับระเบียบต่างๆ ฯลฯ ที่ตราไว้สำหรับคนไทยเป็นส่วนมาก เพราะเป็นเจ้าของประเทศ ซึ่งคนไทยเป็นผู้ตราเสียเอง ตลอดพระธรรมวินัยที่ทรงประทานไว้ด้วยความถูกต้องดีงามสำหรับสัตว์โลก และคนไทยที่เป็นชาวพุทธนำมาปฏิบัติ เพื่อความสงบสุขแก่ตนและส่วนรวม แต่ก็ไม่พ้นที่จะเอาความสะดวกมักง่ายตามใจตัวขี้เกียจเข้าไปทำลาย ผลที่ได้รับก็คือความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้ละเมิดนั้นแล นอกจากนั้นยังทำให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อนเสียหายไปด้วยเพราะความสะดวกตามใจชอบเป็นผู้นำ

กาลใดที่จิตใจประชาชนห่างเหินจากศีลธรรม กาลนั้นความเดือดร้อนวุ่นวายนับวันทวีรุนแรงยิ่งขึ้น ลำพังกฎหมายเพียงอย่างเดียวซึ่งบังคับแต่ภายนอก คือกายวาจาเท่านั้น ย่อมไม่อาจให้ความสงบสุขแก่หมู่ชนได้เท่าที่ควร หากจิตใจคนเข้าใกล้ชิดสนิทกับศีลธรรม มีธรรมเป็นเครื่องปกครองใจ ย่อมไม่คิดไม่ทำในสิ่งที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น นอกจากมีความเมตตาสงสารเข้าเคลือบแฝง เพื่อความสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ผู้อื่นเท่านั้น คนที่ประพฤติทุจริตต่าง ๆ เช่น ลักขโมยปล้นจี้แย่งชิงวิ่งราว ฉ้อราษฎร์บังหลวง คดโกงรีดไถเหล่านี้ เป็นการประกาศอยู่ในตัวว่าไม่มีศีลธรรมภายในใจและความประพฤติบ้างเลย คนไม่มีศีลธรรมในใจนั้นแล มักก่อเรื่องราวต่างๆ ให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่หมู่ชนอยู่เสมอ

ดังนั้นศาสนาจึงมิใช่เรื่องเล็กน้อย แต่ศาสนาเป็นทั้งทำนบกั้นความชั่วไหลแตกซึมแห่งทรัพย์สินสมบัติ ไม่ให้ชั่วไหลไปในทางไม่เกิดประโยชน์และเกิดโทษแก่เจ้าของ เป็นทั้งกำแพงกั้นจิตใจความประพฤติให้เดินออกตามช่องทางแห่งศีลธรรมที่เปิดไว้ ว่าทางนั้นถูกต้องชอบธรรม อันเป็นทางสมหวังตั้งใจหมายไม่เป็นอย่างอื่น ทางนั้นไม่ควรดำเนินจะนำทุกข์ร้อนมาสู่ตัวและผู้อื่นไม่มีประมาณทั้งปัจจุบันและอนาคต เป็นทั้งเพื่อนสนิทมิตรอันตายใจ

ตามหลักธรรมว่าพระธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติธรรม ไม่ให้ตกไปในที่ชั่วและให้เกิดสุขชนิดไม่มีใครสามารถหยิบบิ้นได้ในโลก แม้พ่อแม่ บุตรธิดา สามภรรยา ที่ถือว่ารักกันยิ่งกว่าใครและสิ่งใด ๆ ในโลกก็ไม่อาจหยิบบิ้นให้ได้ เพื่อนใจของเราคือธรรม ธรรมคือแก้วสารพัดนึกของผู้มีความดีที่ได้สร้างไว้แล้วไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือน เป็นทั้งกล้องส่องทางทั้งใกล้และไกล ให้ผู้ปฏิบัติบำเพ็ญเห็นสิ่ง

ต่าง ๆ ทั้งโลกเมืองคน ทั้งโลกเมืองผี ทั้งโลกแห่งเทวดาอินทร์พรหม กระทั่งโลกุตระอันสูงสุด สิ่งกำบังทั้งหลายที่มวลสัตว์มัวเมา ได้แก่เจ้าจอมมืดคืออวิชชา ที่หุ้มห่อจิตใจอย่างมืดมิดมองไม่เห็นสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยซึ่งมีอยู่กับตัว จำต้องลูบคลำไปตามยถากรรม ธรรมเป็นเครื่องกำจัดความมืดบอดเหล่านี้ได้เป็นอย่างดีตามกำลังของความเพียรพยายาม ผู้มีความเพียรกล้าก็สามารถกำจัดได้โดยสิ้นเชิง เหลือเฉพาะดวงใจที่บริสุทธิ์กับวิมุตติพระนิพพาน เป็นคู่เคียงกันภายในใจดวงเดียว

ฉะนั้นศาสนธรรมจึงเป็นที่พึ่งของสัตว์โลก มีมนุษย์เป็นฐานสำคัญ โดยไม่เลือกชาติชั้นวรรณะ ไม่เลือกคนมีคณจน คนโง่คนฉลาด เมื่อยึดธรรมเป็นที่พึ่ง ธรรมย่อมเป็นที่พึ่งได้ตลอดไป การดำเนินการครองชีพทุกแขนง เช่น การจ่ายไม่รู้จักประมาณว่าควรไม่ควร จ่ายตะไปไม่มีขอบเขต เหตุผล จ่ายจนเป็นนิสัยที่เรียกว่านักจ่าย จ่ายจนเสียคนและเงินไม่มีต่างกระเป๋า เหล่านี้เรียกว่าความเหลวในธรรม ความตระหนี่ถี่เหนียวจนตัวเองก็ยอมอดอยากทั้งที่สมบัติมีอยู่ ตระหนี่จนเข้ากับใครไม่ได้ คบกับใครเขาก็รังเกียจ สมบัติมีมากน้อยแทนที่จะเกิดประโยชน์ แต่กลับเป็นที่เกาะของความตระหนี่ไปจนวันตาย ก็เพราะความขาดธรรมเครื่องวิจารณ์ จึงไม่มีสติปัญญา คิดทำสมบัติให้เกิดประโยชน์ได้

เพราะความไม่มีธรรมจึงมักมีแต่ข้าศึกคือกิเลสย่ำยื้ออยู่รอบด้าน ทั้งที่โลกเขายกย่องว่ามีความสุข แต่ตัวเองกลับตกนรกหลุมลึกกลับภายในใจไม่มีใครทราบได้ นอกจากเจ้าตัวเพียงคนเดียว เพราะความมีธรรมจึงพอจะทราบหรือทราบเรื่องนรกหลุมลึกกลับนี้ได้ดี โดยไม่ต้องถามใครให้เสียเวลา และประกาศความโง่ของตัวให้โลกรำคาญเปล่า ๆ ระหว่างคนตระหนี่ถี่เหนียวกับคนที่มึนน้ำใจกว้างขวาง ชอบสงเคราะห์ให้ทาน ย่อมมีความสุขภายในใจผิดกันอยู่มาก ตลอดผิวพรรณ วรรณะก็ต่างกัน ระหว่างเพื่อนฝูงของคนทั้งสองก็มีมากน้อยต่างกันราวฟ้ากับดิน หินกับเพชรทีเดียว

ด้วยเหตุนี้ธรรมท่านจึงสอนให้คนมีใจกว้างขวาง ด้วยเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย อย่างน้อยก็เพื่อความสมานความสนิทชิดชอบต่อกัน ยิ่งกว่านั้นมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายรักชอบ ให้ความเคารพนับถือ ไม่เป็นภัยต่อผู้ใด ไปที่ใดก็เป็นสุคติ ให้ความหวังและความพึงพิงร่มเย็นแก่เพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั่วไป ผิดกับความคับแคบถี่เหนียวที่มีแต่ความโลภคloyลิตรอน รีดไถ เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่นเป็นนิสัย ไปที่ใดไม่ค่อยมีผู้อยากคบค้าสมาคม เพราะกลัวเป็นเหยื่อที่ถูกเคี้ยวกลืนราวกับเมี่ยง คนเรามีหัวใจแม้จะแสนโง่เขลาเบาปัญญาเพียงไรก็อดทราบไม่ได้เมื่อถูกลิตรอนตมตุนบ้อย ๆ เนื่องจากส่วนมากคนโง่และคนซื่อสัตย์สุจริตมักเป็นเหยื่อของคนประเภทร้อยส้นพันคมกินไม่เลือกอยู่เสมอ ในที่ทุกสถานตลอดกาลทุกเมื่อแต่ไหนแต่ไรมา

ความเห็นแก่ตัวเป็นเครื่องทำลายญาติมิตรเพื่อนฝูง ความสามัคคีและสังคมตลอดความมั่นคงของชาติ ให้ร้าวรานแตกแยกจนถึงขั้นแตกทำลายได้โดยไม่สงสัย ดังจะเห็นได้จากส่วนย่อยไปถึงส่วนใหญ่ เช่น ในวงงานบริษัทห้างร้านที่รวมกำลังกันดำเนินกิจการต่าง ๆ ตามเป้าหมาย แต่คนในวงงานเชื่อถือกันไม่ได้ คอยแต่จะเจาะจะไชสมบัติส่วนรวมให้รั่วไหลแตกซิม เพราะความเห็นแก่ตัวเป็นเครื่องบั่นทอนและทำลาย สุดท้ายก็ล้มละลายไปไม่รอด ดังนั้นท่านผู้เห็นการณ์ไกลของโลกที่รวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นคณะ เป็นบ้านเมือง เป็นประเทศ จะได้อยู่กันเป็นผาสุกร่มเย็น ปราศจากภัยอันตราย

ต่าง ๆ มีความเห็นแก่ตัว เป็นต้น จึงสอนให้สละละวางภัยอันนี้ที่จะคอยขวางและทำลายผู้อื่นได้อย่างกว้างขวาง และสอนให้มีความสามัคคีในระหว่างเพื่อนฝูงและกิจการต่าง ๆ ทั่วประเทศเขตแดนที่มนุษย์ยังอาศัยกันอยู่ ให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง เพราะความสามัคคีเป็นกำลังสำคัญของหมู่ชนทุกชาติ จะเว้นเสียมิได้ถ้าไม่ยอมเห็นชาติลุ่มจม ในธรรมมีว่า สามัคคี สามัคคานัง ตโป สุข ความพร้อมเพรียงของหมู่ชนเป็นเครื่องทำลายอุปสรรคต่าง ๆ ให้เกิดสุข

คนและสัตว์ที่อยู่กันได้เพราะความสามัคคีแห่งธาตุต่าง ๆ ที่รวมกันอยู่ หากธาตุใดธาตุหนึ่งเกิดวิการขึ้นมาในร่างกาย นั่นคือกายเริ่มจะแตกสามัคคี เจ้าตัวก็เริ่มไม่สบายขึ้นมาตามส่วนวิการของธาตุมากขึ้น จำต้องรักษาให้หาย ไม่งั้นก็เป็นอันตรายถึงตายได้ สามภรรยาแยกจากกันเพราะความแตกสามัคคี ด้วยความเห็นไม่ลงรอยกัน ย่อมเป็นความทุกข์มาก พ่อแม่กับลูกแตกสามัคคีกันเพราะความไม่ปรองดองกัน ย่อมเป็นความระส่ำระสาย คนในบ้านเดียวกันตลอดในประเทศเดียวกัน มีกฎหมายปกครองอันเดียวกัน เกิดการแตกแยกจากกันเพราะความรู้ความเห็นไม่ลงรอยกัน เพราะการยุแหย่ก่อกวนกัน เพราะการปลุกปั่นต่าง ๆ เกิดการประหัตประหารกันให้ล้มตายฉิบหายไปฝ่ายละมาก ๆ ทุกแห่งหนตำบลหมู่บ้านจนทั่วประเทศเขตแดน ยิ่งกว่าคนที่ไม่เคยได้รับการศึกษามากเลย เหล่านี้ล้วนเป็นความเสียหายอย่างคาดมิได้ประมาณไม่ถูก ทั้งนี้เพราะโทษแห่งความแตกสามัคคีพาให้เป็นไป

ความสามัคคีเท่านั้นจะสามารถรักษาสมบัติทั้งปวง พร้อมกับคนทั้งชาติให้ตั้งอยู่จีรังถาวรได้ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ ที่สำเร็จเป็นผืนขึ้นมาได้ เพราะความรวมแห่งเส้นด้ายเส้นไหมทั้งหลายที่นายช่างทอขึ้นเป็นผืน ๆ เป็นไม้ ๆ เป็นพับ ๆ ถ้วยชามหม้อไหโตถาดตลอดภาชนะเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ย่อมสำเร็จขึ้นมาจากสิ่งทั้งหลายรวมตัวกัน

บ้านเรือน บริษัทห้างร้านที่ใหญ่โตไพศาลต่าง ๆ ล้วนสำเร็จมาจากการรวมทัพสัมภาระเครื่องก่อสร้างต่าง ๆ ไม้ ไม้ เหล็ก ปูน หิน ทราช เป็นต้น ที่ยึดเหนี่ยวกันไว้ให้แน่นหนามั่นคง ควรแก่การอาศัยและเป็นอยู่หลับนอนได้อย่างสะดวกสบาย หากสิ่งเหล่านั้นเริ่มทรุดโทรมก็แสดงว่าเครื่องก่อสร้างต่าง ๆ เริ่มหมดกำลังแห่งการรวมตัว หากไม่รีบซ่อมแซมแก้ไขก็ต้องพังทลายลงในวันหนึ่งแน่นอน

หญ้าแพรกตามท้องนาเป็นเส้นเล็ก ๆ เมื่อนำมาเด็ดที่ละเส้นก็ขาดได้อย่างง่ายดาย แต่เมื่อนำมามัดรวมกันจนเป็นมัดแล้ว ย่อมไม่อาจเด็ดให้ขาดได้อย่างง่ายดาย การรวมใจ รวมกาย รวมทรัพย์ รวมความคิดสติปัญญาในแง่ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมของคนหลายคนเข้ากันเป็นกำลังอันเดียวกันย่อมมีกำลังมาก สามารถยังกิจการต่าง ๆ แม้มากให้สำเร็จได้ด้วยอำนาจแห่งความสามัคคี

อนึ่งบ้านเมืองอันมีถนนหนทางตลาดร้านค้าที่ทุกคนต้องอาศัย สมบัติของชาติเป็นสมบัติของส่วนรวมที่คนในชาติต้องอาศัย ควรถือเป็นสำคัญและช่วยกันบำรุงรักษาให้สะอาดและมั่นคงถาวรเป็นคู่ของชาติบ้านเมือง ไม่ควรบ่อนทำลายด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเป็นการทำลายชาติด้วยในขณะเดียวกัน

ทุกคนเป็นคนของชาติ มีพระมหากษัตริย์และกฎหมายของชาติปกครองอันเดียวกัน มีศาสนาเป็นธรรมร่วมเย็นเครื่องส่องทางดำเนินชีวิตและด้านจิตใจไม่ผิดพลาด ควรช่วยกันเทิดทูนรักษา เพราะมนุษย์เราไม่เหมือนสัตว์ซึ่งไม่รู้จักศาสนาคืออะไร ตื่นขึ้นมาก็เที่ยวหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องไปวันหนึ่งๆ และเบียดเบียนทำลายกันตามประสาของเขาที่ไม่รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด ส่วนมนุษย์เรารู้ทุกอย่างที่สัตว์ไม่รู้ไม่สามารถ มนุษย์จึงต่างจากสัตว์ที่ตรงนี้ หากไปทำเหมือนสัตว์เข้า ก็เรียกว่าไปแย่งงานของสัตว์มาทำ ถ้าเขาจะเอาบ้างว่ามนุษย์นี้สิ้นท่าหาทางไปไม่ได้จริงๆ จึงพากันมาแย่งงานของพวกเราที่เป็นสัตว์ไปเสียหมด ดังนั้นก็ไม่น่าจะผิด เพราะพวกเราเป็นมนุษย์ ไม่ควรจะทำตัวเป็นคนสิ้นท่าดังที่สัตว์ทำ

เพื่อรักษาเกียรติมนุษย์ไว้ จึงควรประพฤติตัวให้ดี อย่าเที่ยวฉกฉวยโมบายของเพื่อนมนุษย์มากินมาใช้ อย่าเบียดเบียนทำลายกัน อย่าชิงดีชิงเด่นกันทั้งที่ตนยังไม่มีพอจะแข่งออกหน้าเขา เสียกระดูกซึ่งเป็นสัตว์วิ่งเร็วจะหัวเราะเยาะเอา อย่าคดโกง อย่าริดไถเพื่อนมนุษย์ด้วยกันที่น่าสงสาร อย่าเที่ยวหลอกลวงต้มตุ๋นกัน จงเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่เชื่อถือกันได้ อยู่ด้วยกันได้ ทำมาค้าขายร่วมกันได้ จะเจริญรุ่งเรืองและร่มเย็น

เราทุกคนเป็นคนไทย เป็นลูกของแผ่นดินไทย ผู้เป็นข้าราชการทุกชั้นตั้งแต่สูงสุดลงมาทุก ๆ แผนกถึงชั้นต่ำสุด เรียกว่าเป็นคนงานของชาติหรือแรงงานของชาติ จึงควรเป็นคนงานที่สุจริตต่อชาติ ต่างตั้งหน้าทำงานในหน้าที่ ไม่เป็นคนทุจริตต่อหน้าที่หรือทรยศต่อชาติ ด้วยการประพฤติตัวเป็นข้าศึกต่อบ้านเมืองดังกล่าวมา จะกลายเป็นคนงานกาฝากคอยดูดกินสมบัติเงินทอง เป็นต้น อันเป็นเนื้อหนังของชาติให้ร่อยหรอลงไป เพราะการดูดกินไม่อิ่มพอของจำพวกกาฝาก เมื่อนักเข้าชาติก็ไปไม่รอดต้องจอดจม ส่วนพวกกาฝากแทนที่จะเจริญรุ่งเรืองด้วยการกินแบบนั้น แต่ต้องพังทลายไปกับชาติไม่สงสย คิดดูอวัยวะข้างสารทั้งตัวที่ถูกเชือดเฉือนออกทีละชิ้นละอันไม่ลดละปล่อยวาง จากบุคคลหลายเพศหลายวัยที่รุมกันเอาเนื้อหนังไปกินไปขายไม่หยุดหย่อน สุดท้ายแม้กระดูกชิ้นเดียวของข้างทั้งตัวก็ไม่มีเหลือเหลืออยู่ได้ ข้างสารทั้งตัวยังน้อยไปไม่พอกับการเชือดเฉือนทำลาย

แม้แต่ภูเขาหินแท่งทึบทั้งลูกก็ยังไม่พอกับการทำลายของคนหมู่มาก ที่ความอยากไม่มีวันอิ่มพอ ต้องถูกพังราบเป็นหน้ากลองไปในไม่ช้า สมบัติของชาติมิได้กองใหญ่เท่าภูเขาหรือแผ่นดิน เมื่อถูกทำลายจากบุคคลผู้เห็นแก่ตัวไม่หยุดยั้ง จำต้องพังทลายลงโดยไม่ชักช้า หากคนไทยเราไม่ยากประสบพบเห็นเมืองไทยพังทลายล่มจมลงด้วยวิธีการทำลายต่างๆ ดังกล่าวมา ก็ควรเห็นโทษของความรู้สึกรู้สึกและการทำลายล้างแบบนี้ แล้วต่างคนหันหน้าเข้าสู่ความรักชาติ ความสามัคคีและสวณสมบัติของชาติไว้อย่างมั่นคง อย่าพากันบ่อนทำลายด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งที่กำลังประกาศให้โลกทราบ ว่าตนพัฒนาประเทศชาติด้วยการทำถนนหนทาง เป็นต้น แต่อุบายแห่งการเจาะไช เพื่อความร่ำรวยแตกฉานของเงินในกรมกองพัฒนา ก็กำลังสืบคลานไปด้วยในขณะเดียวกัน

การทำลายชาติซึ่งเป็นเนื้อหนังของตัวเอง คนไทยเรามากทำลายกันแบบนี้จนชินชาหน้าด้านหมดยางอายประจำชาติมนุษย์ ชาติก็ค่อยๆ ทรุดโทรมและล่มจมลงไปที่เล็กลงน้อย จนสุดท้ายก็อาจจะเหลือแต่ความหลังที่น่าทุเรศ แต่ช่วยอะไรไม่ได้

ขณะที่ยังไม่สายเกินไปก็น่าจะพากันแก้ไขเสียแต่บัดนี้ ถ้าไม่ปล่อยให้หมั่นทลวงสะพุงกางขวางงานสุจริตไปเสียสิ้นจนหาทางแก้ไขไม่ได้ ก็นับว่าเป็นกรรมของสัตว์ผู้เห็นแก่ตัวแก่พุงไม่มีอะไรใหญ่ยิ่งกว่า แม้แผ่นดินที่ว่าเป็นสมบัติที่รักสงวนของชาติก็เป็นของเล็กน้อย เพราะอำนาจแห่งความโลภความเห็นแก่ตัวครอบงำจนมืดมิดมองไม่เห็น

การทุจริตต่อชาติด้วยการทะเล่หรือกอบโกยนั้นมิใช่เรื่องเล็กน้อยเลย เพราะเป็นการทำลายสมบัติและคนของชาติ ความมั่นคงของชาติให้หมดกำลังและล่มจมไปในที่สุด เนื่องจากผู้ทำลายมีมากต่อมากด้วยกัน เมื่อรวมสมบัติที่ถูกทำลายเดือนหนึ่ง ๆ เข้าด้วยกันแล้ว อาจมากกว่าเงินเดือนข้าราชการทุก ๆ แผนกทั่วประเทศเสียอีก เพราะความร่ำรวยเหล่านั้นไม่มีประมาณ โอกาสเท่านั้นเป็นสำคัญของผู้แสวงผลประโยชน์ส่วนตัว มีโอกาสหรือช่องทางมากก็กอบโกยมาก โดยไม่มีคำว่าพอละ เดียวท้องแตก ผู้ใหญ่ผู้น้อยมีอำนาจหน้าที่โอกาสต่างกันและมีทางทำได้มากน้อยต่างกัน

ส่วนเงินเดือนนั้นมีอัตราตายตัวของแต่ละคนซึ่งพอกำหนดได้ สำหรับความร่ำรวยไม่มีประมาณตายตัวและนับวันทวีคูณ จะทราบได้โดยยาก บางรายเดือนหนึ่ง ๆ เป็นแสน ๆ หรือล้าน ๆ ตามอำนาจเถื่อนออกแถลงฤทธิ์ใครจะไปทราบได้ แม้เจ้าของเองยังไม่อาจทราบได้ว่า นับแต่วันริเริ่มวิธีการอันลึกลับนี้มาจนปัจจุบันรวมแล้วเท่าไร เพราะทำอยู่เป็นอาจณ ต่างคนต่างดำเนินตามแผนการของตน หลายครั้งหลายหน หลายเดือนหลายปี ก็มากจนนับไม่ได้ไปเอง ความมากแบบนี้จึงมากด้วยการทำลายสมบัติและประเทศชาติ จะเป็นประเทศใดก็ตาม จะทนความมากด้วยการทำลาย ตั้งอยู่แน่นหนามั่นคงไปไม่ได้ ต้องล่มจมไปในที่สุด

จึงไม่อยากพบเห็นความล้มลุกคลุกคลาน ตลอดความล่มจมฉิบหายของประเทศที่มีคุณค่ามหาศาล ซึ่งถูกบ่อนทำลายด้วยวิธีการต่าง ๆ จากมนุษย์ใจดำอำมหิตที่ไม่เห็นคุณค่าของผู้ใด ยิ่งไปกว่าการแสวงผลประโยชน์แก่ตนและพวกของตน บนศีรษะของเพื่อนมนุษย์ทั้งชาติ ที่กำลังกระเสือกกระสนหวังพึ่งชาติเดียวกันอยู่อย่างกระหายใจจะขาด แต่แล้วก็มาเจอเอาผีตัวกระหายเลือดอย่างเต็มเปา ที่คอยดูดเลือดเนื้อผู้อื่นไม่มีวันอิ่มพอ ด้วยจิตใจคับแคบตีตนจนตัวเองก็แทบหาช่องหายใจไม่ได้

ความจริงพระพุทธศาสนาออกมาจากท่านผู้มีจิตใจอันเบิกบานกว้างขวาง ยิ่งกว่าท้องฟ้ามหาสมุทร คือพระพุทธเจ้า พระองค์เสด็จออกทรงผนวชด้วยความเสียสละดังที่โลกทราบกัน ทรงปฏิบัติบำเพ็ญด้วยความเสียสละเพื่อธรรมและโลกจริง ๆ ทรงตัดความห่วงใยเสียตายใจ ๆ ทั้งสิ้นแม้พระชนม์ชีพ เวลาได้ตรัสรู้แล้ว นำธรรมออกประกาศสอนโลกก็ทรงนำออกด้วยพระเมตตา ซึ่งจัดว่าเป็นการเสียสละอย่างเอกไม่มีเสมอเหมือนในไตรภพ อรรถธรรมที่ปรากฏให้พวกเราชาวพุทธได้ศึกษาปฏิบัติและการไหว้บูชาเรื่อยมาจนปัจจุบัน ก็ล้วนเป็นผลแห่งพระเมตตาสุดส่วนที่ประทานไว้แก่โลกมิได้หวังอะไรจากใครแม้แต่ตนน้อยเป็นเครื่องตอบแทน ซึ่งควรเตือนอย่างยิ่งว่าพุทธศาสนาคือเครื่องหมายแห่งความเสียสละอย่างเอกของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นจอมพระเมตตาของสัตว์โลก แต่พวกเราที่เป็นชาวพุทธเกือบทั้งประเทศ ระลึกไม่ได้บ้างหรืออย่างไรในธรรมเหล่านี้

ความป็นเกลียวราวกับคู่แข่งธรรม ระหว่างความคับแคบตีบตันกับความเมตตาวางขวาง รู้สึกจะเพิ่มกำลังในการแข่งธรรมขึ้นเรื่อย ๆ ประหนึ่งเราเป็นพุทธรบกับธรรมของตัว และจะกลายเป็นผู้แพ้ธรรมคือความคับแคบเห็นแก่ตัวไปในที่สุด ราวกับจะลบล้างศีลธรรมอันดีงามไม่ให้มีเหลือหลุดตกค้างอยู่ในหัวใจมนุษย์บ้างเลย

ในขณะที่เดียวกันกับที่ศีลธรรมถูกลบล้างไปจากดวงใจมนุษย์ สิ่งที่ไม่พึงปรารถนาคือความทุกข์ ความอัดอั้นตันใจนานาชนิดที่ไม่คาดฝัน จะรุมกันเข้ามาประชิดกับดวงใจมนุษย์ชนิดคาดไม่ถึงอย่างรวดเร็ว เพราะโลกที่มีแต่กิเลส โลภะตัณหาตาเป็นไฟ เป็นเจ้าอำนาจทำการปกครองมวลสัตว์ฝ่ายเดียว โดยไม่มีธรรมเป็นเบรคห้ามล้อไว้บ้างเลยนั้น ใครจะเก่งกล้าสามารถขนาดไหนก็ตาม ต้องเป็นเหมือนช้างตัวตมมันที่ถูกนายควาญของมันซึ่งอยู่บนหลัง สับเชกลงบนหัวอย่างเต็มแรงด้วยขออันแหลมคม ได้ยินแต่เสียงร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด และยอมจำนน กระเทือนไปทั่วจักรวาลราวกับเสียงฟ้าร้องนั่นเอง

คำว่าทุกข์แม่น้อยนิด ไม่เคยมีสัตว์โลกรายใดรักชอบและปรารถนา กันเลย ต่างก็กลัวและขยะเขยงกันแต่ไหนแต่ไรมา หากจะมีก็อาจจะได้พบได้เห็นกันในสมัยปัจจุบัน ขณะที่ศีลธรรมซึ่งเคยให้ความร่มเย็นแก่โลกตลอดมา กำลังถูกตำหนิปล้างด้วยความรู้ความเห็นการกระทำต่าง ๆ ของสมัยปัจจุบัน ซึ่งกำลังหมุนเข้าใกล้ขีดติดพันกับจรวดดาวเทียมโดยลำดับนี้แล ทั้งนี้อาจเห็นความสงบสุขที่เป็นมา เพราะศีลธรรมเป็นของเก่าแก่ ไม่แน่ว่าจะเป็นของครีส์ลัสมัยไปนานแล้ว หากมาฆัถืออยู่ก็อาจพาให้ตนครีและลัสมัยไปด้วย ควรเปลี่ยนทิศทางและวิธีการเสียใหม่ก็อาจมีทางเป็นไปได้

แต่ไม่ควรลืมว่าร่างกายธาตุขันธ์และจิตใจของสัตว์ทั่วโลก เป็นสิ่งที่อภัพและแตกสลายได้ด้วยความทุกข์ทรมานเบียดเบียนหรือบีบบังคับ เพราะร่างกายจิตใจเปรียบเหมือนต้นไม้ใบหญ้า ความทุกข์ทรมานเปรียบเหมือนน้ำร้อน เมื่อรดลงบนต้นไม้ใบหญ้าต้นใด ต้นนั้นจะต้องยุบยอบและตายไปไม่อาจต้านทานความร้อนได้ การผลิตทุกข์ขึ้นด้วยความรู้ความเห็นที่มีความอยากความทะเยอทะยานเป็นผู้บงการ ผลที่ได้รับมาน้อยต้องไม่พนักายกับใจจะเป็นผู้รับเคราะห์กรรมนั้น ๆ กายใจของสัตว์โลกเป็นสมบัติที่รักสงวนยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด จึงไม่สมควรที่จะพาคิดพาทำในสิ่งที่เป็นภัยแก่ตน ด้วยความคะนองผยองตนนอกกลุ่มนอกทางที่คฤธรรมไม่นิยม

ปราชญ์ทั้งหลายท่านศึกษาปฏิบัติและรู้เห็นคฤธรรม นำสัตว์โลกไปในทางสงบสุข มิได้นำเข้าป่าเขารกตกเหวเลวทรามอันเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนาใด ๆ ทั้งสิ้น ผู้ปฏิบัติตามปราชญ์ฉลาดตามคลองไม่จองหองอวดดีไปดัดไพนรก ซึ่งราวกับไปดัดความร้อนบนดวงอาทิตย์ ถือว่าเป็นผู้มีธรรมเป็นหลักใจ หลักความประพฤติการดำเนิน จะเป็นผู้เปล็ดเปล็นในสมบัติอันเกิดจากความประพฤติดีของตนทั้งปัจจุบันและอนาคต ส่วนผู้ศึกษาและดำเนินแหวกแนวจากคฤธรรมย่อมเป็นผู้หมดหวัง ทั้งที่วาทนฉลาดแหลมคม เวลาไปโดนของคมยิ่งกว่าความฉลาดเข้า ต้องยอมรับกรรมที่ตนเคยอวดดีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกันกับเสือร้ายที่เข้าใจว่าตัวฉลาดสามารถทุกแง่ทุกมุมเวลาที่ยังไม่โดนจับ แต่พอถูกจับได้สวดสลายก็หายไปเหลือแต่ความสิ้นท่าที่มีโทษเต็มตัว ใคร ๆ จึงไม่ควรอวดรู้อวดฉลาด ทั้งที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเหมือนกับโลกทั่วไปไม่มีอะไรเป็นพิเศษ

เพราะสิ่งที่สุตวิสัยของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของสัตว์โลกจะสัมผัสรับรู้ได้ยังมีมากต่อมาก และมากกว่าที่รู้ๆ เห็นๆ กันอยู่ด้วยอายตนะธรรมดาเราเป็นไหนๆ ผุ่เปิดที่ว้ายน้ำข้ามสะพานบ้าน ได้ก็ว่าตัวเก่งกาจสามารถ แต่มหาสมุทรทะเลซึ่งกว้างแสนกว้างลึกแสนลึก ที่ผุ่เปิดยังไม่เคยพบเคย เห็นนับแต่วันเกิดมา ยังมีอีกมากกว่าน้ำในสะพานบ้านเป็นไหนๆ ผุ่เปิดจึงคุยโม้ได้เต็มปาก หากคน บางพวกได้ยืนผุ่เปิดที่พูดอวดตัวว่าว้ายน้ำสะพานบ้านเก่งก็อาจเห็นด้วย และเชื่อว่าเก่งจริง เรือสู้ ไม่ได้ เพราะตนว้ายน้ำไม่เป็นและยังไม่เคยเห็นมหาสมุทรทะเลอันกว้างใหญ่ ตลอดเรือที่เดินทะเลกับ เขา ส่วนจำพวกที่จัดเจนในมหาสมุทรทะเลมาแล้ว ก็เห็นเป็นเรื่องธรรมดาของสัตว์ชนิดหนึ่งที่ว้ายน้ำ เป็นเท่านั้น

ส่วนมหาสมุทรทะเลหลวงนั้น เป็นวิสัยของเรือเดินทะเล ขอนี้ฉันใด ข้ออุปไมยก็ฉันนั้น ปราชญ์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น เป็นผู้ฉลาดแหลมคมเหนือวิสัยมนุษย์สามัญเราอยู่มากราวฟ้า กับดิน ถ้าเทียบกับคนก็เหมือนคนที่จัดเจนในมหาสมุทรทะเล ถ้าเทียบกับเรือก็คือเรือเดินสมุทรทะเล จึงทรงสามารถฉลาดรู้ทั้งในสิ่งที่มนุษย์ธรรมดารู้ ทั้งในสิ่งที่มนุษย์เทวดาอินทร์พรหมทั้งหลายไม่อาจรู้ ได้ จึงทรงสั่งสอนได้ทั้งโลกธรรมดาและโลกลับที่ใครๆ ไม่อาจรู้เห็นและสั่งสอนได้ ความรู้ ความสามารถของคนธรรมดาสามัญเรา เท่ากับความรู้และความสามารถของผุ่เปิดที่ว้ายน้ำสนุกเพลิน อยู่กับสะพานบ้าน ส่วนความรู้ความสามารถของพระพุทธเจ้า เทียบกับมหาสมุทรและเรือเดินทะเล ที่ ผิดกับผุ่เปิดและสะพานบ้านอยู่มากจนไม่อาจนำมาเทียบกันได้

ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีความรู้ใดในแหล่งไตรภพที่ใครตามเรียนจบด้วย แต่ยังมีกิเลสเครื่องปิดบัง อยู่บนหัวใจ พร้อมทั้งคำสั่งสอนหรือลัทธิใดก็ตาม ถ้ายังอยู่ได้อ่านาจของกิเลสดังกล่าว ที่จะทำให้ความ เสมอภาคพร้อมด้วยความสนิทสนมแก่มวลสัตว์ เหมือนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าผู้ทรงสิ้นกิเลส ความเห็นแก่ตัวล้นเชิงแล้วนั้นไม่ได้ การประกาศธรรมสอนโลกก็ทรงประกาศด้วยพระเมตตาล้วนๆ เสมอต้นเสมอปลาย ไม่มีพิชสงใดๆ แม้แต่น้อยเจือปนอยู่ในวงศาสนธรรมนั้นเลย ธรรมดาความรู้ ของคนมีกิเลสทั่วๆ ไป ส่วนมากมักมีเพื่อคนอื่น โดยกิริยาอันเป็นเหยื่อล่อปลา สุดท้ายก็เพื่อตมหัว ปลานั้นเอง คำว่าเอาอาหารเลี้ยงปลาไม่ค่อยมีในความรู้หรือลัทธิของผู้มีกิเลสบนหัวใจ ส่วนศาสน ธรรมเป็นอาหารเลี้ยงปลาล้วนๆ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมเพื่อทุบหัวปลาตมหัวปลาเป็นอาหารอยู่ในธรรมของ พระพุทธเจ้าเลยแม้แต่น้อย จึงเป็นศาสนธรรมที่ฝากเป็นฝากตายได้ตลอดมาและตลอดไปอย่างไม่มี ข้อกังขา

ธรรมสถิต

คำว่า ธรรมเนื้อแท้ เป็นธรรมที่กว้างขวางและละเอียดสุมคัมภีรภาพมากมาตลอดอนันตกาล เป็นธรรมที่คาดไม่ได้ประมาณไม่ถูก ไม่มีอะไรในโลกสมมุติเปรียบเทียบกับให้เหมือนได้ ไม่เคยลด ธรรมชาติของตนลงสู่ความหยาบ หรือก้าวขึ้นสู่ความละเอียดอันเป็นลักษณะลุ่ม ๆ ดอน ๆ สูง ๆ ต่ำ ๆ ดังโลกสมมุติทั่วไปเป็นกันอยู่ตลอดเวลาโดย ธรรมนี้เพียงเอ่ยชื่อนั้น โลกมนุษย์ส่วนมากมักเข้าใจ กัน เฉพาะอย่างยิ่งผู้นับถือพระศาสนาซึ่งมีธรรมเป็นแกน มีธรรมเป็นหลักประจำศาสนาของตน ๆ ย่อมจะเข้าใจได้ทันที นอกจากผู้ไม่สนใจ หรือโลกที่ไม่มีศาสนาเท่านั้น จึงไม่เข้าใจแม้ธรรมจะมีประจำ โลกมานานและสัมผัสกับตนอยู่ตลอดเวลา สำคัญที่ผู้สนใจอยากทราบหรือไม่ มากกว่าเหตุอื่น ๆ ผู้ ประสงค์อยากทราบย่อมมีทางทราบและรู้เห็นได้ตามกำลังของตน

พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ที่ทรงค้นพบธรรมนี้และนำมาสั่งสอนโลก ก็ทรงทราบได้ด้วย สาเหตุแห่งความอยากทราบอยากรู้เห็นธรรม จึงทรงพยายามปฏิบัติบำเพ็ญเต็มพระสติปัญญา ความสามารถ จนได้ตรัสรู้ธรรมประจักษ์พระทัย ทั้งนี้เพราะธรรมเนื้อแท้มีอยู่ในโลกตลอดเวลา อกาลิโก เป็นแต่โลกไม่สามารถฉลาดรู้ธรรมได้ เพราะความโง่เขลามืดบอดปิดบังใจที่ควรแก่การรู้เห็นธรรม ทั้งหลายไว้ ไม่ให้มองเห็นความจริงต่าง ๆ อันเป็นสายทางก้าวเข้าสู่ธรรมเนื้อแท้เท่านั้น ธรรมแท้ที่แล ที่ศาสนาต่าง ๆ ยึดมาเป็นใจกลางแห่งศาสนาของตน ๆ ตามความรู้สึกนึกตื่นหนาบางของผู้นับถือ ศาสนานั้น ๆ ฉะนั้นคำว่าธรรม จึงเป็นคำไพเราะเสนานิมิอันอ่อนหวานสมานจิตใจให้ซาบซ่านไปด้วย ธรรมไม่มีเวลาอึดพ้อ เพราะธรรมเนื้อแท้ประเสริฐสุดไม่มีสิ่งใดเหมือน ไม่มีสิ่งใดทัดเทียมเสมอได้ในโลกทั้งสาม

หากธรรมเนื้อแท้ นั้น พึงเป็นวัตถุสมบัติที่จะควรนำออกสังคَمْหรือร้านค้าพอลงโลกได้ชมบ้าง เหมือนสมบัติหรือสินค้าต่าง ๆ ของโลก ทั้งกรรมก็อำนวยความสะดวกให้เป็นไปได้แล้วไซ้ สัตว์ทุกประเภททั้ง มีร่างหรือหาร่างมิได้ ทั้งร่างเล็กร่างใหญ่ ทั้งในน้ำบนบกใต้ดินบนอากาศ ตลอดภูตผีทุกกำเนิด หวย เทพทุกชั้นทุกภูมิในสามภพ ซึ่งยังมีความบกพร่องต้องการความสัมผัสเครื่องส่งเสริมความสุขความ ไพบุลย์ และมีโอกาสเข้าชมธรรมสมบัติที่น่าออกแสดงนี้ด้วยตัวเอง บรรดาสัตว์โลกทั้งมวลที่เข้าชม จะ ไม่มีสัตว์ชนิดใดรายใดมีความเบื่อหน่ายอึดพ้อในสมบัตินั้น แล้วหวนกลับคืนสู่ถิ่นเดิมของตน หรือ เกิดความพิสดารแหวกแนว โดดลงนรกเสวยทุกข์แห่งธรรมสมบัตินั้นเลย โดยเห็นว่าสู้ไปนอนหาหา เกาหมัดอยู่ในแดนนรกไม่ได้ สนุกดีกว่าดังนี้ แต่จะพากันลืมนวันลืมนคืนลืมนเดือนลืมนปี ลืมความทุกข์ยาก ต่าง ๆ โดยสิ้นเชิง แม้มวลมนุษย์เรามีผู้เขียนเป็นตัวการสำคัญที่มักมีนิสัยขี้เกียจในการบำเพ็ญธรรมก็ ตาม แต่กลัวจะลืมนทุกสิ่งทุกอย่างในแดนสมมุติ อย่าวว่าแต่เมืองมนุษย์ที่ถือว่าสนุกสนานจนลืมนเนื้อลืมน ตัวลืมนอายุสังขาร ลืมนเป็นลืมนตายอย่างไม่วันคืนนี้เลย

ขณะที่พากันชมธรรมสมบัติ ด้วยความดูดีเต็มเปี่ยมพลินพอเป็นขวัญตาขวัญใจอยู่เวลานั้น เกิดมีเสียงธรรมบันดาลประกาศออกมาว่าหมดเวลาแล้ว กรุณาพากันกลับถิ่นฐานบ้านเรือนที่อยู่ของตนเถิด และเป็นเชิงประกาศเตือนให้รู้สึกตัวว่า ใครต้องการธรรมสมบัติที่กำลังชมกันอย่างพลินตาพลินใจเวลานี้ไปครองเป็นสมบัติของตนโดยสมบูรณ์ ไม่มีใครมายื้อแย่งแย่งเวลาให้เสียหวังดังที่เป็นอยู่เลย กรุณาพากันกลับไปบำเพ็ญให้เต็มสติกำลังความสามารถของตนๆ เถิด การทำบุญให้ทานหากมีกำลังพอทำได้วิสัยอำนาจ ก็กรุณาพากันบำเพ็ญโดยสม่ำเสมอ อย่าลดละปล่อยวาง

อย่าเป็นคนเป็นสัตว์ตระหนี่ถี่เหนียว เพราะความตระหนี่คือความเห็นแก่ตัว ซึ่งนับเป็นกิเลสตัวเหนียวแน่นแก่แห่งความโลภ ความเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นที่สุด เข้ากับใครไม่ได้ เขารังเกียจและเกลียดกลัวจะไปกัดแทะฉีกกินเนื้อกินหนังเขาเข้าอีก ปราษฎ์ทั้งหลายท่านกลัวกัน ที่กลัวหาญก็อาจจะเป็นจำพวกแบกหามกิเลสชนิดนั้นไว้บนหัวใจ โดยไม่รู้จักพิษสงของมันว่าเคยทำลายตัวเองและโลกมาแล้วเพียงไรเท่านั้น จึงพากันถนอมรักษามันไว้บนเศียรคือหัวใจ ไม่สะดุดใจเห็นโทษพอได้คิดทำลายมันบ้างด้วยความเสียสละ เพื่อความสุขแก่ผู้อื่นหรือประโยชน์ส่วนรวม สมกับตนชื่อชลาด

มนุษย์ชักลัวต้องอาศัยกันอยู่เป็นหมู่เป็นคณะ เป็นบ้านเป็นเมืองเป็นประเทศ เรื่อยมาแต่ดึกดำบรรพ์ ไม่สามารถกำจัดความชั่วชลาดหวาดกลัวออกบ้างเลย สัตว์บางชนิดที่เขาชอบอยู่ตัวเดียวก็ไม่ได้ เมื่ออาศัยกันอยู่ก็ไม่เห็นคุณค่าของกันและกัน ยังยื้อแย่งแข่งดีกัน เอารัดเอาเปรียบกัน คดโกงกัน รีดไถกัน กัดขี้นแทงกัน ทำลายและเบียดเบียนกัน หลอกลวงต้มตุ๋นกันด้วยกลอุบายต่าง ๆ โดยถือว่าตัวเก่งกว่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อถูกไล่ให้ไปอยู่คนเดียวก็ไม่ยอมไป เวลาอยู่กับเพื่อนมนุษย์ก็ไม่เห็นคุณค่าของเขา อยากทำอะไรก็ทำตามแต่กิเลสความเห็นแก่ตัวจัดพาไปลอกคราบใครเมื่อไรเป็นต้องไปต้องทำ ไม่มีหิริโอตตปปธรมแฝงอยู่ในใจบ้างเลย เวลาชมธรรมสมบัติกลับไปแล้วอย่าพากันทำอย่างนี้อีก เพราะนี่เป็นกิริยาการกระทำของเปรตผี ของสัตว์นรกที่ไม่เคยทราบเรื่องศีลเรื่องธรรมว่าเป็นอย่างไรมาแต่กำเนิดเขา และมีใช้กิริยาการกระทำของมนุษย์ผู้แผ้วถางทางไปพระนิพพานเพื่อชมธรรมสมบัติอันเป็นธรรมเหนือโลก

เพียงได้ยินเสียงธรรมบันดาลประกาศสั่งสอนโดยสังเขปพอเป็นแนวทางเท่านั้น บรรดาสัตว์โลกผู้ได้ชมและได้ฟังธรรมประกาศเตือนสติแล้วให้พากันกลับไปถิ่นฐานของตน ๆ หากสัตว์โลกอยู่ในวิสัยที่จะกลับตัวและปฏิบัติตามได้ คงจะไม่มีสัตว์ร้ายใดฟันตื้อด้านมีสันดานเปรตผีอีกต่อไป อย่างไรก็ตามก็ต้องกระหึ่มยืมือป้องป้องใส่ต่อธรรมที่ประกาศ และพยายามตะเกียกตะกายบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลายอย่างสุดกำลัง ดีไม่ดีอาจลืมนอนอยู่หลับนอน เพราะความดูดีเต็มในธรรม มีแต่ตั้งหน้ากลัวตายต่อการบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลาย ที่จะพาให้ได้ชมธรรมสมบัติอันประเสริฐด้วยความไม่ท้อถอยอ่อนแอ

หากเป็นมนุษย์เรา ผู้เขียนชักจะอวดความเชื่อของตน ว่าไม่มีสัตว์โลกในแหล่งแห่งภพภูมิใดจะหาญสู้มวลมนุษย์ได้ ในการบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลายเพื่อธรรมสมบัตินั้น การให้ทานก็จะเก่งกล้าสามารถ แม้หน่อโพธิญาณที่เก่งในการบำเพ็ญทานเกือบจะสู้ไม่ได้ เพราะให้ทานด้วยกำลังน้ำใจส่วน การรักษาศีลทุกประเภทก็น่าจะไม่มีคำว่าต่างพร้อยขาดทะลุเลย ตลอดวันสลายวายชนม์

เพราะรักษาด้วยความเห็นค่าของศีลเพื่อธรรมนั้นจริง ๆ สัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่เคยหวาดกลัวต่อภัยมนุษย์ มาประจักษ์กัน ต่างก็มีความอยู่เย็นเป็นสุขโดยทั่วกันตลอดกาลสถานที่ เพราะต่างก็ได้ไปชมธรรมอันประเสริฐสูงสุดมาแล้ว ซึ่งควรจะมีคุณค่าต่อจิตใจอย่างหาที่เปรียบมิได้ ใครอยู่ที่ไหนก็เป็นแดนสวรรค์ขึ้นมาในถิ่นของตน ทั้งที่ยังไม่ถึงธรรมดวงนั้น

สมบัติต่าง ๆ ในครอบครองที่รักหวงแหนก็จะไม่สูญหาย เพราะการทำลายและขโมยของกันและกัน ต่างคนที่เป็นเจ้าของก็นอนหลับสนิทแจ่มใส ไม่ว่าวุ่นซนมั่วด้วยสมบัติและโจรขโมยเหมือนแต่ก่อน สามีภรรยาซึ่งเป็นที่รักสลักจิตและเป็นคู่มิตรกับความระแวงฝังอยู่ในหัวอกแทบจะเป็นโรคประสาทอยู่ทุกวันเวลา หรือผู้ที่เป็นอยู่แล้วก็นับวันจะเบาบางสร้างซาลงโดยลำดับ กลับเป็นคู่ฟุ้งเป็นฟุ้งตายกันอย่างสนิทใจ ลูกหลานญาติมิตรสายโลหิตของใครที่ผู้ปกครอง ซึ่งเคยเป็นกังวลหนักใจมาแต่ก่อน ต่างก็มีความสงบร่มเย็นโดยทั่วกัน ไม่มีตัวบุงตัวหนอนคอยแตะกัดชอนไช อยู่ที่ไหนไปไหนก็สะดวกกายสบายใจ

แม้โลกที่อยู่อาศัยก็จะกลายเป็นโลกที่มีความสัตย์ความจริงต่อกัน ไม่เป็นโลกที่เต็มไปด้วยความโกหกหลอกลวงต่าง ๆ ดังที่เป็นอยู่เวลานี้ ซึ่งน่าอึดอัดใจจริง ๆ ความมีเมตตา มั่วสุมต่าง ๆ ที่มีสุราเมรัยเป็นตัวเหตุให้คนเป็นบ้า มีกิเลสคือราคะตัณหา โลภโกรธหลง เป็นเครื่องนำให้สัตว์โลกลุ่มหลงทะนงตัวว่ามีความรู้ฉลาดแหลมคม หลงคารมของตัวว่าตนอุดมไปด้วยโภคสมบัติ มีบริษัทบริวารมาก ไปมาทางใดจนคับโลกแทบหาทางก้าวเดินไม่ได้ เพราะความสำคัญความเสกสรรมันใหญ่เกินตัว เหล่านี้ก็นับวันจะเบาบางจางไปจากโลก ที่มีศีลมีธรรมเป็นที่รักใคร่เทิดทูนของผู้หวังต่อธรรมสมบัติดวงเลิศประเสริฐในไตรภพ

แม้การไหว้พระสวดมนต์ การเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา ซึ่งเป็นแนวธรรมที่ก้าวเข้าสู่แดนธรรมอันประเสริฐ แต่ไม่ค่อยมีใครสนใจหรือไม่เคยสนใจมาก่อนเลย โดยเห็นว่าเป็นเรื่องของคนแก่คนล้าสมัย จนตรอกไม่มีทางไปนอกจากทำอย่างนี้ หรือไปวัดหาพระที่อยู่ในเกณฑ์แห่งบุคคลผู้สันทำอย่างเดียวกันจะพอรู้เรื่องกันบ้าง เหล่านี้ก็จะกลายเป็นความรู้สึกใหม่ขึ้นมา ศรัทธาความเชื่อต่อผลแห่งการภาวนาก็มาก ความพากเพียรเพื่อผลแห่งการภาวนาก็มาก สติ ความระลึกถึงในงานแห่งการภาวนาก็มาก สมาธิความเหนียวแน่นมั่นคงต่อองค์ภาวนา เพื่อผลแห่งความสงบมั่นคงของใจก็มาก ปัญญาความฉลาดแหลมคมไปตามงานคือจิตตภาวนาก็มาก ไม่มีการลละท้อถอย นอกจากจิตหยุดพักสงบตัวลงสู่สมาธิเป็นบางเวลาเท่านั้น นอกนั้นเป็นงานของสติปัญญาทำหน้าที่บุกเบิกเพิกถอนเสี้ยนหนามคือกิเลสประเภทต่าง ๆ ออกจากใจโดยลำดับ ไม่มีการยับยั้งพั้งผลอเหม่อมองแบบคนลั่นทำสติเลื่อนลอย กิเลสในหัวใจแม้จะหนาแน่นยิ่งกว่าภูเขาคิน ก็ทนต่อสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรไปไม่ได้ ต้องแตกกระจายพ่ายกระเจิงแบบไม่เป็นขบวนโดยไม่สงสัย

ธรรมเนื้อแท้ที่ยกมาเป็นเครื่องเปรียบเทียบกับสินค้า เพื่อสัตว์โลกในแหล่งแห่งไตรภพได้ชม นั้น เมื่อตกมาเป็นอัตตสมบัติ คือเป็นของตนโดยสมบูรณ์แล้ว ได้แก่ รัมโม ปทีโป ที่สว่างไสวอยู่ในดวงใจที่บริสุทธิ์ของท่านผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วนั้นแล ฉะนั้นผู้เข้าถึงธรรมดวงนี้แล้ว จึงเป็นผู้ปลงภาระทางจิตใจโดยสิ้นเชิง คือพ้นแล้วจากหลุมพรางแห่งวิภูวน

แต่เป็นธรรมที่สุตวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่จะดัดแปลงธรรมให้เป็นไปตามใจสัตว์โลก ที่มีกิเลสเสียทุกอย่าง และไม่ทรงสามารถยั้งธรรมเนื้อแท้ขึ้นมาแปรสภาพเป็นวัตถุมงคลที่น่าออกสู่สังคมแห่งสัตว์โลกทั่วไตรภพได้ชมสมพระทัยหมายได้ หากเป็นสิ่งที่อยู่ในวิสัยซึ่งจะควรดัดแปลงแก้ไข หรือผลิตเป็นวัตถุมงคลได้ ไม่ขัดต่อธรรมชาติที่เป็นอริยธรรมแล้ว ไม่มีท่านผู้ใดในโลกทั้งสามจะมีเมตตากุณาแก่สัตว์โลกยิ่งไปกว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้ประกาศธรรมสอนโลกติดต่อกันมาตามยุคตามสมัย เมื่อทรงเล็งเห็นว่าสิ่งใดจะเป็นความเหมาะสมและสะดวกรวดเร็วทันใจของสัตว์โลก จะไม่ต้องได้รับความลำบากรำคาญใจไปนาน พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะทรงแก้ไขดัดแปลงสิ่งนั้น ๆ ให้เหมาะสมจนสุดพระกำลังความสามารถที่มีอยู่ทุกกรณี ไม่ทรงปล่อยธรรมประเภทที่ทรงเห็นว่ารุงรังนั้น ๆ ให้ขวางพระศาสนาและหัวใจสัตว์โลกไปนานเป็นเนิ่นอน สัตว์ทั้งมวลก็น่าจะพากันผ่านพ้นทุกข์ไปนานแสนนานแล้ว คงไม่พากันมาเวียนว่ายตายเกิดและได้รับความทุกข์ความทุกข์คละคล้ากันเหมือนอาหารของนักโทษนี่เลย

แต่ความเป็นธรรมอันเที่ยงตรงแล้ว พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ตรัสรู้ธรรมด้วยความเหมาะสมทั้งฝ่ายเหตุคือทางปฏิบัติบำเพ็ญ และฝ่ายผลคือธรรมเนื้อแท้ที่ทรงรับเสวย แม้การประกาศธรรมสอนโลกก็ทรงพิจารณาความลึกตื้นหนาบางสัดส่วนแห่งธรรมทุกแขนงแล้ว ก่อนจะนำมาสั่งสอนโลก ซึ่งรวมลงในมัชฌิมา อันได้แก่มรรค ๘ ที่เป็นธรรมสายกลาง ไม่ยิ่งไม่หย่อน ทรงผ่อนผันให้เหมาะสมกับจริตนิสัยของสัตว์ทั้งมวลจะพึงนำไปปฏิบัติ เพื่อกำจัดกิเลสประเภทต่าง ๆ ที่รุงรังขวางมัชฌิมาธรรมอยู่ภายในใจโดยไม่มีปัญหา

มัชฌิมาธรรมที่ประทานไว้แล้วนี้แล เป็นธรรมเหมาะสมอย่างยิ่งในการแก้หรือปราบปรามกิเลสทั้งมวล ตัวตื้อด้านหาญทำในทุกสิ่ง โดยไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ไม่รู้จักเป็นจักตาย ไม่รู้จักความล้มจมฉิบหายใด ๆ ทั้งสิ้น เวลามันขึ้นบัลลังก์ว่าความบนหัวใจสัตว์ จึงมีธรรมเท่านั้นที่กิเลสกลัว นอกนั้นไม่เคยปรากฏว่ากิเลสกลัวอะไรพอจะนำมาหลอกให้มันหัวเราะเยาะเย้ย เอาชนิดน่าอัปอาย ขายหน้าไปจนวันตาย ผู้มีธรรมในใจและความประพฤติอันดีงามยังพอมีความหวังติดตัว ความสงบติดใจบ้าง กิเลสไม่กล้าปราบให้ราบไปเสียหมด เหลือแต่ไฟระคะตัมหา เคลื่อนย้ายไปที่ไหนเหมือนจะเหาะจะบินทั้งที่ไม่มีปีก ไหม้สุมหัวใจอยู่ตลอดเวลาด้วยความทะเยอทะยานเห่อเหิม รวากับไม่มีป่าช้าติดตัวเหมือนโลกทั่วไป ใครยังไม่ยอมเห็นโทษปล่อยให้มันตั้งสภาวะความอยู่บนหัวใจตลอดไป ผู้มันต้องถูกตัดสินโทษอยู่ตลอดไปไม่มีที่หมาย ที่ยึดเหนี่ยวไปตลอดอนันตกาล ไม่มีวันจะถูกลดปล่อยได้เลย แม้จะเกิดในภพใดก็เท่ากับนักโทษเคลื่อนออกจากที่คุมขัง เพื่อทำงานตามนายเหนือหัวสั่งอยู่นั่นแล จะมีอิสรภาพเป็นตัวของตัวเองได้อย่างไรกัน

ศาสนธรรมคืออะไร

ศาสนธรรมคือกล้องส่องทางดำเนินของใจทั้งใกล้และไกลไม่มีประมาณ เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว คุณและโทษเกิดจากการเคลื่อนไหวทางกายวาจาใจ ของมนุษย์แลสัตว์ เฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์เป็นผู้ควรทราบ สิ่งดีชั่วที่เกิดกับตัวและการรับผลที่เกิดขึ้นจากการทำนั้น ๆ การรับทราบและการตัดแปลงแก้ไขให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร จึงเป็นเรื่องของมนุษย์จะพึงสนใจ ไม่เช่นนั้นก็จะไม่พ้นการปักเสียบขวากหนามไว้ที่มเท้าตัวเองและผู้เกี่ยวข้อง ความผิดทางกายวาจาใจเป็นผลที่มนุษย์จะพึงยอมรับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การที่จะทราบความผิดถูกชั่วดีแห่งการกระทำของตนนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมอันเป็นความถูกต้องดีงามเป็นเข็มทิศทางเดิน

ในที่นี้จึงได้เขียนไว้ว่าศาสนธรรมคืออะไร คือความถูกต้องดีงามที่ท่านผู้รู้แจ้งเห็นจริงในญะยธรรมทั้งปวงประกาศสอนไว้ อันเป็นเหมือนกล้องส่องทางดำเนินชีวิตและวิถีจิต ซึ่งคิดปรุงต่าง ๆ เกี่ยวกับอารมณ์ ทั้งส่วนหยาบ ส่วนละเอียดที่แสดงออกเพื่อก่อเรื่องราวนานาชนิด ให้เจ้าตัวได้รับผลในทางไม่ดี ศาสนธรรมแสดงบอกอาการเคลื่อนไหวทางกายวาจาใจของสัตว์โลกไว้อย่างถูกต้องละเอียดลออทุกแง่ทุกมุม เพื่อความสงบร่มเย็นแก่ตนและส่วนรวม ผู้รักสุขเกลียดทุกข์จึงเป็นผู้ควรแก่ศาสนธรรม ซึ่งแสดงเหตุผลและความมุ่งหมายไปในทางเดียวกัน โลกที่มีศาสนาประจำตนก็เนื่องจากไม่รู้ไม่ความสามารถจะปฏิบัติตนให้ราบรื่นดีงามได้โดยลำพัง ถ้าไม่มีศาสนธรรมเป็นเครื่องส่องทางแห่งความประพฤติต่าง ๆ

คนตาบอดต้องอาศัยคนตาดีเป็นผู้พาเดิน คนโง่ต้องอาศัยคนฉลาดเป็นผู้พาเดินกิจการต่าง ๆ คนเราที่มีกิเลสตัวเขลา ๆ ครอบครองใจ แม้จะได้รับความนิยมนยกย่องหรือเสกสรรว่าฉลาดเพียงไร ก็คือบุคคลที่ยังโง่เขลาอยู่นั่นเอง ไม่สามารถปฏิบัติตนให้มีความสุขความเจริญตามหลักธรรมได้เท่าที่ควรจะเป็น ความโลภ ความโกรธ ความลุ่มหลงมกมาย ราคะตัณหาตัวคะนอง ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่พาให้สัตว์โลกโง่เขลาตลอดมา แม้สิ่งหนึ่งมิได้เบาบางลงเพราะความฉลาดตามหลักสากลนิยมกันบ้างเลย เนื่องจากกิเลสดังกล่าวก็เป็นความฉลาดตามหลักสากลนิยมเช่นกัน จึงเข้ากันได้ อยู่กันได้สนิท ใครไม่คิดตำหนิใคร แม้กิเลสประเภทต่าง ๆ จะส่งผลให้ได้รับความทุกข์ทรมานมากน้อยเพียงไร ก็ถือว่าเป็นความถูกต้องของผู้รับผลตลอดไป เพราะไม่มีธรรมเป็นเครื่องพิสูจน์พอให้รู้พิษสงของมัน การวุ่นวายวอกวนอยู่กับความทุกข์ต่าง ๆ ตลอดเวลา เฉพาะอย่างยิ่งคือทุกข์ทางใจก็ยอมรับโดยเห็นว่าเป็นเหตุเกิดกับตนมิได้คำนึงถึงเหตุซึ่งเป็นตัวการยังผลให้เกิดขึ้นอยู่เสมอบ้างเลย

ระหว่างโลกกับธรรม ระหว่างความรู้ทางสากลนิยมกับความรู้ทางธรรมนิยม และระหว่างวิถีทางเดินแห่งความรู้ทางสากลนิยมกับวิถีทางเดินแห่งความรู้ทางธรรมนิยมนั้น จึงพอจะทราบได้ว่าต่างกันมาก โลกและความรู้ทางสากลนิยมหมุนไปตามกระแส ส่วนธรรมและความรู้ทางธรรมนิยมมัก

หมุนวนกระแสน้ำโลกเสมอ นับแต่ชั้นเริ่มแรกคือธรรมชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุด ซึ่งล้วนหมุนวนกระแสน้ำโลกทั้งสิ้น

พูดอย่างฟังง่าย ๆ ผู้ไม่เคยเข้าใจศาสนา ไม่สนใจศาสนาและไม่เชื่อศาสนา จึงไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนธรรม ความคิดการระบายออกทุกแห่งทุกมุม ย่อมปล่อยให้เป็นไปตามความสะดวกสบายใจเป็นประมาณ ส่วนผลจะเป็นอย่างไรนั้น เป็นราวกับโยนไฟไม้สดเข้ากองไฟ เป็นเพียงแสดงอาการไปตามความทุกข์ที่ได้รับในขณะนั้นเท่านั้น ไม่ยอมเห็นโทษแห่งความทุกข์ ไม่สนใจค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ราวกับไม่มีความหมายในตัวเองทั้งปัจจุบันและอนาคต เกี่ยวกับความรับผิดชอบตัวเองในทางใดบ้าง เหมือนสัตว์ไม่มีเจ้าของฉะนั้น ทำอะไรมักปล่อยตามยถากรรม ซึ่งผลของความปล่อยตามยถากรรมนั้นเป็นสิ่งที่ลบไม่สูญ ผู้ทำต้องได้รับแน่นอนตามหลักกรรมหรือหลักธรรมนิยม

ส่วนผู้เข้าใจและเชื่อหลักศาสนาพร้อมกับความสนใจปฏิบัติตามศาสนธรรม ย่อมมีความระมัดระวังตัวเกี่ยวกับสิ่งที่คิดที่พูด ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ ที่เรียกว่าทวนกระแส ตั้งแต่ชั้นแรกนับถือและปฏิบัติเป็นต้นไป ตามขั้นภูมิแห่งธรรมและความสามารถแห่งเพศและวัยของตน ไม่นำความอยากมาเป็นใหญ่เป็นประมาณ ยิ่งกว่าความที่เห็นว่าถูกต้องชอบธรรม ทั้งนี้เพราะการเล็งผลผิดถูกชั่วดีที่ตนจะพึงรับจากการทำนั้น ๆ ผู้มีศาสนธรรมเป็นเครื่องยึดเป็นเครื่องปกครอง จึงเป็นผู้มีเจ้าของรับผิดชอบตัวเองตลอดไป ไม่ปล่อยตัวไปตามสิ่งที่ทำให้เกิดโทษ ยากก็ทน ลำบากก็ฝืน ฝืนจนติดนิสัยในธรรมที่ตนปฏิบัติบำเพ็ญ ไม่ยอมปล่อยให้ความชั่วตัวตามยถากรรม เข้ามาเหยียบย่ำทำลายศีลธรรมภายในตัวได้เลย ผลที่ได้รับจากการทวนกระแสความอยากที่มีกิเลสเป็นเครื่องชักจูง ย่อมเป็นที่อบอุ่น สงบเย็นใจทั้งปัจจุบันและอนาคตที่เรียกว่า สุคติ ซึ่งผิดกับผู้ไม่มีศาสนาภายในใจอยู่มาก

ศาสนธรรมคือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและความประพฤติของผู้เห็นโทษว่าเป็นโทษ เห็นคุณว่าเป็นคุณตามหลักธรรมสากลนิยมและปฏิบัติดำเนินตาม จึงเป็นเหมือนผู้เดินทางมีเข็มทิศเครื่องชี้ทางเดินได้อย่างพร้อมมูล ย่อมถึงจุดที่หมายได้อย่างราบรื่นปลอดภัย ผิดกับผู้ไม่เอาไหนอยู่มาก เพราะคนเรามีความหวังซึ่งเคยสร้างไว้ในใจอย่างฝังลึกด้วยกัน เป็นเพียงไม่ระบายออกมาให้ใครทราบเท่านั้น ความจริงแล้วภายในใจเต็มไปด้วยความหวัง จึงควรสร้างเหตุอันดีงามไว้เพื่อต้อนรับความหวังจะไม่เสียใจในภายหลัง หากมีแต่ความหวังภายในใจ แต่มิได้สร้างเหตุอันดีงามเพื่อผลอันพึงใจไว้ต้อนรับความหวังเลยจะเสียใจไม่น้อย ความหมดหวังคือความทุกข์ความเสียใจอย่างบอกไม่ถูก ใครเป็นผู้หมดหวังก็คือความเป็นผู้หาสารคุณอะไรไม่ได้ นอกจากจะคิดว่าตายเสียดีกว่า ทั้งที่ตายแล้วก็ไม่มีอะไรจะสนองความหวังให้ดีกว่าเวลายังมีชีวิตอยู่ด้วยความหมดหวัง

จิตนี้ถ้าหลงได้พลาดทำเสียทีไปแล้วก็มักจะพลาดไปเรื่อย ๆ จนไม่มีสติปัญญาคิดอ่านพยายบยังตั้งตัวได้ ถ้าไม่คิดเสียแต่แรกคือบัดนี้ที่เป็นฐานะอันควรอยู่ ธรรมท่านสอนไว้ว่า ควรทำความดีงามแก่ตนเสียแต่วันนี้ดีกว่าวันพรุ่งนี้ เพราะไม่อาจทราบได้ว่าอุปสรรคหรืออันตรายตลอดความตาย อาจตามมาถึงตัวในวันพรุ่งนี้ก็ได้ ผู้กำหนดชีวิตและความตายเอาเองคือผู้ประมาทอย่างยิ่ง ไม่สมควรแก่ชาวพุทธผู้เป็นปัญญาชนตามหลักศาสนาสอนเลย เพราะอุปสรรคและความตายของมวลสัตว์เป็นเสนา

ใหญ่ ซึ่งไม่มีใครอาจห้ามได้ จะรบด้วยสมบัติเงินทองก็แพ้ จะรบด้วยพลช้างพลม้าออกยatraต่อสู้ก็แพ้ จะรบด้วยเครื่องจักรเครื่องยนต์ประเภทต่างๆ ก็แพ้ จะรบด้วยปืนผาหน้าไม้กระทั่งระเบิดนิวเคลียร์ก็แพ้ และแพ้อย่างหลุดลุ่มตลอดไป ไม่มีหวังเอาชนะความตายได้เลย ปราชญ์ท่านจึงมิได้สอนให้ต่อสู้เสนาใหญ่คือความตาย ด้วยเครื่องรบเครื่องต่อสู้ด้วยแบบดังกล่าว แต่สอนให้ต่อสู้ด้วยสติปัญญาศรัทธาความพากเพียรที่สร้างความดีโดยลำพังไม่ท้อถอยปล่อยวาง จนมีกำลังพอตัว พญามัจจุราชหากกลัวก็พ่ายแพ้ไปเอง ดังพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายที่ทรงชนะพญามัจจุราชคือความเกิดตายวฏวนซ้ำซาก ด้วยธรรมาวุธมีสติปัญญา เป็นต้น

โรคที่ชอบอยู่กับคน

มนุษย์นับวันมีมากขึ้นทุกเวลา ซึ่งล้วนแต่นำปากท้องสิ่งรบกวนตัวเองและผู้เกี่ยวข้องมาเกิดด้วย ทุกชีในลักษณะต่าง ๆ จึงเริ่มมีมาพร้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การชวนชวายและความวุ่นวายเพื่อความอยู่รอดจึงเป็นเหมือนกังหันที่หมุนรอบตัว มนุษย์ทุกคนหญิงชายผู้เกียจคร้านและโง่เขลา ย่อมได้รับความทุกข์มากกว่าที่มนุษย์ผู้ขยันและฉลาดจะพึงรับกัน เพราะอะไร ๆ ไม่ทันเขา สิ่งที่เขาเกียจและโง่เขลาจะพึงได้ ก็คือสิ่งเป็นเดนที่คนขยันและฉลาดไม่ต้องการแล้วนั้นแล ฉะนั้นความเกียจคร้านก็ตี ความโง่เขลาบาปบุญคือความไม่ชอบคิดก็ตี ควรนับเป็นของเศษเดนและกีดถ่วงความสุขความเจริญของโลกด้วย ผู้ต้องการความเจริญจึงควรระวังสิ่งกีดถ่วงทั้งสองนี้ด้วยความขยันความหมั่นคิดอ่านไตร่ตรอง ดังธรรมท่านสอนว่า “อุฏฐานสัมปทา” เกิดเป็นคนในท่ามกลางแห่งโลกที่เต็มไปด้วยความยุ่งเหยิงวุ่นวายเพื่อความอยู่รอดด้วยการวิ่งเต้นชวนชวาย จึงควรเตรียมตัวเตรียมใจให้ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ในหน้าที่การงานที่ตนจะพึงทำทุก ๆ แขนง อย่าเป็นคนขี้เกียจเห็นแก่ตัวเอาแต่เล่นแต่กินแต่นอน อันเป็นการเสริมสร้างนิสัยไม่ดีให้เจริญยิ่งขึ้นจนทำอะไรไม่ได้ ผลที่พึงรับจากนิสัยเช่นนั้นก็คือความทุกข์ความจนตรอก หาทางออกจากทุกข์ที่มัดตัวไม่ได้ตลอดไป เพราะที่ยังมีนิสัยนั้นติดตัวอยู่

ความจริงแล้วข้าศึกประจำตัวของมนุษย์เราก็คือความโง่ ความเกียจคร้าน ซึ่งเป็นสหายกันมาแต่กาลไหน ๆ โรคชนิดนี้มักเกิดกับมนุษย์และติดมนุษย์มากกว่าสัตว์อื่น ๆ เพราะมนุษย์เราชอบเลี้ยงมันเต็มบ้านเต็มเมืองที่มนุษย์อาศัยอยู่ หากเป็นสินค้าหรือสัตว์เลี้ยงต่างๆ ก็น่าจะไม่มีที่เก็บไม่มีที่ให้อาศัย เต็มไปด้วยสหายทั้งสองนี้ แต่โรคชนิดนี้ชอบมนุษย์เป็นเพื่อนเล่น เป็นอาหาร และเป็นบ้านให้อาศัย เนื่องจากเนื้อมนุษย์หอม กินอร่อยดีเป็นพิเศษ กินแล้วไม่เบื่อ อยู่แล้วเย็นสบาย ไม่ถูกรบกวนขับไล่ต่างๆ อยู่ที่ไหนก็ไม่เหมือนอยู่กับมนุษย์ เฉพาะอย่างยิ่งอยู่กับคนไทยสบายมาก เนื่องจากคน

ไทยมีเมตตาใจกว้างขวาง เป็นพิเศษกว่าคนชาติอื่นๆ จึงพอจะอยู่อาศัยกับคนไทยอย่างผาสุกไปได้นาน เฉพาะผู้เขียนแล้วได้ให้ความสะดวกร่มเย็นแก่โรคชนิดนี้มากตลอดมา และน่าจะตลอดไปถ้าไม่ตายจากมันเสียเท่านั้น

ยาแก้โรค ๒ ชนิดนี้ ได้แก่ ความขยัน อดทน บึกบึน ไม่ทอดยถ่องานที่ชอบทุกกรณี ดังที่กล่าวผ่านมา และความฉลาดที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าไตร่ตรองหาเหตุผลในแง่ต่าง ๆ ธรรมท่านว่าสติ ปัญญา ซึ่งนำไปใช้ได้ทุกกรณี โดยเป็นบทนำว่า นิสมมกรณ์ เสโยโย ใคร่ครวญด้วยดีก่อนแล้วค่อยดำเนินกิจการทุกอย่าง ดีที่สุดแล ผู้ชอบความขี้เกียจอ่อนแอเป็นวิมาน ดังบทธรรมท่านว่า สุขุสสานนุตร์ ทุกข์ ผู้ชอบวิมานด้วยความเกียจคร้านบันดาลให้ จะตกนรกคือความทุกข์ในภายหลัง แต่ผู้ชอบความขยันหมั่นเพียรเป็นเพื่อนดำเนินงาน ดังบทธรรมว่า ทุกุสสานนุตร์ สุข ผู้พ้นตกนรกคือความทุกข์ด้วยความพากเพียรในงานต่าง ๆ ย่อมจะได้รับความสุขราวกับขึ้นสวรรค์ในลำดับต่อไป

ดังนั้นธรรมบทว่า อุฏฐานสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร กับบทว่า นิสมม กรณ์ เสโยโย จึงน่าจะสะดุดสะเทือนใจพวกเราชาวพุทธพอขับไล่นิสัยขี้เกียจ นิสัยสุขเอาเผากินออกไปได้ นิสัยดังกล่าวนี้ส่วนมากมักเกิดจากความมกง่ายเห็นแก่ตัวเฉพาะหน้า ไม่คิดถึงส่วนใหญ่ซึ่งต้องอาศัยกันอยู่อย่างแยกไม่ออก ว่าจะมีส่วนเสียด้วยอย่างไรบ้าง จึงกลายเป็นโรคระบาดที่ต่างคนต่างเป็น ด้วยความฝังลึกในนิสัย

เมืองไทยเป็นเมืองเอกราชไม่เคยเป็นทาสของผู้ใดมานาน มีทรัพยากรในผืนแผ่นดินมากมาย ซึ่งควรจะเป็นประโยชน์แก่คนไทยด้วยกันอย่างสมบูรณ์เท่าที่ควร แต่ก็อดคิดไม่ได้เกี่ยวกับการดำเนินงานในด้านต่างๆ กลัวจะกลายเป็นทาสของคนอื่น เพราะนิสัยดังกล่าวเป็นเครื่องทำลาย สิ่งที่จะพึงได้รับสำหรับคนไทยผู้เป็นเจ้าของ จะกลายเป็นเศษเป็นเดนไปที่น่าทุเรศ เหตุที่สมบัติของเราเองจะกลับกลายมาเป็นเศษเดนให้เราได้รับนั้น น่าจะหนีจากผู้รับผิดชอบภายในงานนั้น ๆ ไม่ได้ โดยเห็นแก่สินจ้างรางวัลเพียงเล็กน้อยตามนิสัยสุขเอาเผากิน แล้วปล่อยให้ส่วนใหญ่ที่มีคุณค่ามากหลุดมือไป โดยไม่คิดเสียตายทั้งที่นำเสียตายอย่างใจหาย นี่กล่าวเพียงเอกเทศแบบรวบรัดตัดตอนที่สุดพอได้ช่วยกันพิจารณาและแก้ไขในสิ่งที่คิดว่าจะเป็นภัยต่อสมบัติส่วนรวมตลอดประเทศชาติ ซึ่งเป็นสมบัติของทุกคน ใครๆ ไม่ประสงค์อยากพบเห็นความร่อยหรอโยกคลอนและความล่มจมอันจะพึงมีแก่บ้านสถานที่ของตน หากต่างคนต่างซัดซังและทำแบบคับแคบเพราะความเห็นแก่ตัว และความสุกเอาเผากิน ไม่ยอมเห็นโทษของมัน ทำนองเอาตัวรอดเป็นยอดดี มั่งมีศรีสุขเฉพาะเรา ไม่ยอมแก้ไขและเพิกถอนอยู่แล้ว ไม่เพียงแต่สมบัติต่างๆ ดังกล่าวมาจะถูกดูดซึมให้หมดไปวันละมาก ๆ ดังที่เป็นมาเลย แม้คนทั้งชาติก็กลัวจะเป็นทำนองเดียวกันไม่อาจสงสัย

การกล่าวทั้งนี้มิได้มุ่งตำหนิตายคนชาติใดผู้ใด แต่กล่าวตามความจริงซึ่งอาจเป็นจุดบกพร่องและอาจเป็นจุดทำลายส่วนรวมได้ เพื่อท่านผู้หวังความอยู่รอดปลอดภัยและมั่นคง ได้ช่วยพิจารณาหาทางแก้ไขในตัวของแต่ละคน ซึ่งเป็นการแก้ความคิดเห็น นิสัยและเศรษฐกิจของชาติไปในตัว อันเป็นจุดมุ่งหมายอยู่แล้ว

ลำพังขรัวตาผู้เขียนนี้เพียงขอยู่อาศัยไปวันหนึ่ง ๆ พอถึงวันตายเท่านั้นก็พอใจแล้ว มิได้หวังอะไรนอกจากหัวใจของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก อยากให้เป็นคนดีมีความสามัคคีและรักกัน เห็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกันและมีเหตุผล นิสมม กรณฺ์ เสโยโย ประจำตนทุก ๆ คนไป ถ้าเป็นไปได้จึงได้เตือนพี่น้องทั้งหลายพอเป็นข้อคิด โดยที่ขรัวตาบว แม้เป็นพระก็คือคนของชาติ ซึ่งมีความทุกข์สุดดิบเกี่ยวข้องกับประชาชนอย่างแยกไม่ออก วันหนึ่ง ๆ มีผู้ไปเกี่ยวข้องขอความช่วยเหลือและช่วยเหลือจำนวนมากเรื่อยมามิได้ขาด แต่ละคนมีปัญหาต่าง ๆ กัน ซึ่งส่วนมากมักไปปรับทุกข์ในแง่ต่าง ๆ กัน จนแทบฟังและตอบไม่ไหวหาไม่ไหว

คนนั้นเป็นทุกข์ร้อนเพราะถูกเบียดเบียนด้วยเรื่องต่าง ๆ เช่น ในงานบาง ด้วยเรื่องถูกกลั่นแกล้งบ้าง ถูกกดขี่โกงถูกรีดไถบ้าง ผู้บังคับบัญชาลำเอียงไม่เป็นธรรมบ้าง เพราะหัวหน้ากอบโกย เมื่อไม่เล่นด้วยก็หาว่าอวดเก่งบ้าง หาว่าเป็นก้างขวางคอบ้าง แล้วมีเล่ห์กลต่างๆ เพื่อให้อยู่ไม่ได้บ้าง เพราะถูกบีบคั้นและกดขี่ต่างๆ บ้าง เพราะเสียแข่งปิดขานายไม่เป็น ทำงานตรงไปตรงมาก็ถูกหาว่าเย่อหยิ่งจองหองบ้าง เพราะประจบสอพลอไม่เป็นตามนายที่ชอบคนประเภทรุ่นๆ ทำงานแม้ไม่มี ความผิดแต่นายคอยหาแต่เรื่องจับผิด เพื่อให้ไล่ออกจากงานบ้าง เพราะนายเป็นคนหูเบาเชื่อง่ายโดยไม่ สืบหาเหตุผลต้นปลาย คนดีสุจริตก็พลอยผิดไปด้วย เหล่านี้เป็นต้น

ท่านผู้อ่านน่าจะพอทราบได้ เพราะเป็นผู้จัดเจนกับเรื่องเหล่านี้มาแล้ว เนื่องจากเคยคลุกคลีกับเรื่องทำนองนี้มานาน จึงกรุณาสังเกตดูว่ามันมีอะไรบ้างที่เคลือบแฝงอยู่กับเรื่องของแต่ละรายที่กล่าวมานี้ ซึ่งเป็นทุกข์เกี่ยวกับงานในวงราชการแผนกต่าง ๆ ทั่วประเทศ ผู้เป็นต้นเหตุให้เกิดเรื่องเหล่านี้มีจำนวนมากเพียงไรในแผนกของงานทั่วแผ่นดินไทย แม้จะไม่ใช่ความจริงทุกเรื่องไป แต่ก็พอสังเกตได้ว่ามิใช่ของดี และเป็นความเสียหายแก่ส่วนรวมได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นการบั่นทอนกำลังของส่วนรวม รวากับช่วยกันตัดแข้งตัดขา ตัดมือตัดเท้า อันเป็นส่วนสำคัญของประเทศให้ทุพพลภาพลงโดยลำดับ จนสุดท้ายก็เหลือแต่ร่างซึ่งทำอะไรไม่ได้ สรุปลงแล้วก็คือ ความเห็นแก่ตัวนั้นแลทำลายสมบัติและความสามัคคี เพราะความเห็นแก่ตัวซึ่งมีอำนาจมาก จะไม่คำนึงถึงสารคุณใด ๆ แม้มีมากมาย

ภัยของชาติคืออะไร?

คำว่า ภัย พอเอ่ยขึ้นเท่านั้นแม้ภัยยังไม่ปรากฏ แต่จิตใจผ่องเหงาหงอยลงทันที ใคร ๆ จึงไม่อยากได้ยินได้ฟัง ไม่ถึงกับต้องเจอภัยแม่นิด ที่จะกล่าวในที่นี้ซึ่งเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ที่จำต้องอยู่ร่วมกันตลอดไป จึงขอกล่าวในสิ่งมนุษย์เคยเจอกันอยู่เสมอในที่ทั่วไป สิ่งนั้นคือความเห็นแก่ตัว ความโลภไม่มีความอímพอ เมื่อความโลภมีมาก ทำให้คนหมดยางอาย และอำนาจ ๓ ตัวการนี้แลเป็นภัยของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันต้องเจออยู่เสมอ มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์ซึ่งฉลาดต้องอาศัยกันอยู่ตามนิสัย คงไม่มีใครที่อยู่คนเดียวโดดเดี่ยวได้อย่างสง่าผ่าเผย โดยอาศัยอำนาจสิ่งน่ากลัวทั้งสามนี้พาอยู่ นอกจากคนตายเท่านั้น ต้องวิงวาทญาติมิตรเพื่อนฝูงแบบตัวลอยแทบไม่ได้สติตั้งนั้นแล อำนาจของสิ่งทั้งสามนั้น

จะไม่มี ความหมายใด ๆ ทั้งสิ้น ขณะที่พราจากหมู่คณะเพื่อนฝูงไปอยู่ลำพังคนเดียว ฉะนั้นความเห็นคุณค่าของส่วนรวม ความสามัคคี และความรักกัน เห็นความสำคัญของคนและกัน จึงเป็นเครื่องมือกำจัดสิ่งสกปรกดังกล่าวได้ดี ผลคือความผาสุกเย็นใจเสมอหน้ากัน หากจะทุกข์เพราะเหตุอื่นก็พอดพอดทนกัน ตามหน้าที่การงานและสิ่งเปลี่ยนแปลงรอบ ๆ ตัวทั่วไป

โทษแห่งความด้อยในความสามัคคี ด้อยในการเห็นความสำคัญของคนและกัน ด้อยในความรักกัน เวลานี้ก็เริ่มแสดงตัวออกมาพอให้รู้สึกร้อน ๆ หนาว ๆ บ้างแล้ว ถ้าขึ้นปล่อยให้ความเห็นแก่ตัวความสุกเอาเผากิน ซึ่งฝืนนิสัยอย่างลึกกลับพาดำเนินกิจการต่าง ๆ ก็น่าจะเข้าทำนองที่ว่า คู่ศัตรูมาติดต่อกว่าจ้างลูกจ้างในบ้านเพื่อฆ่าตัวของตน ความที่เห็นแก่ค่าจ้างรางวัลเป็นสำคัญกว่านายที่มีพระคุณแก่ตน รับประทานเขานายของตนให้ตายด้วยความพอใจในเงินไม่กี่บาท โดยเห็นว่าได้ฟรีอย่างลอย ๆ หรือว่าลาถอยมาหา แม้กรณีอื่น ๆ ที่มีอีกมากมายอันเป็นเรื่องทำลายสมบัติและคนทั้งประเทศให้ล้มจมฉิบหายในทำนองเดียวกันก็พึงเทียบเคียงตามนี้

จึงทำให้วิตกกังวลต่อบ้านเมือง เพราะนิสัยของคนใจง่ายประเภทนี้ กลัวจะมีผู้คิดสนุกคันมือขึ้นมามาลอกคนประเภทนี้ โดยว่าจ้างให้ตัดแข้งตัดขาตัดอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของตนเสียเอง เพื่อปรุงอาหารรับประทาน จะไม่รับประทานนายจ้างผู้แสนฉลาด แล้วนำมาตีมาฟาดฟันตัวเองให้แหลกเป็นจุณ วิจุณไปอย่างง่ายดายละหรือ? เพราะความเห็นแก่ได้เงินเพียงไม่กี่บาทเท่านั้น จนลืมนึกคำนึงถึงความเสียหายส่วนใหญ่ คือชีวิตร่างกายของตนจะเป็นอย่างไรบ้าง คิดแล้วน่าเศร้าจริง จึงขอฝากปัญหาอันแสนเศร้านี้ไว้กับท่านผู้อ่านทั้งหลายช่วยพิจารณา ซึ่งอาจเกิดผลดีแก่ส่วนรวมไม่น้อย หากช่วยกันแก้ไขปัญหานี้ได้ไม่ปล่อยให้ไปตามยถากรรม ดังที่เป็นและทราบ ๆ กันอยู่

คนไทยเมืองไทยเราไม่ใช่คนประเภทยถากรรม จึงไม่อยากพบเห็นความยถากรรมเกิดขึ้นแก่คนไทย เพราะผลอันเกิดขึ้นจากความปล่อยตามยถากรรมนั้น เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมแก่ใครทั้งสิ้น เฉพาะอย่างยิ่งคือชาวพุทธผู้มีสารคุณประจำใจและความประพฤติ ตลอดจนศาสนาอื่นที่มีคุณธรรมเครื่องพึงพิงของใจในลักษณะเดียวกัน หากเจอเข้าแล้วแม้ตัวเองก็น่าจะดูตัวเองไม่ได้ รู้สึกจะหมดคุณค่าสาระไปเสียสิ้น ราวกับนักโทษที่ถูกขังอยู่ในเรือนจำ มองดูหน้าไหนไม่ว่าหญิงหรือชายก็มีแต่นักโทษด้วยกัน ซึ่งหาความเจริญตาเจริญใจไม่ได้เลย ตลอดอิริยาบถที่เคลื่อนไหวไปมา กินอยู่หลับนอน หากไม่พากันรีบ ๆ ระวังความเห็นแก่ตัวอันเป็นสื่อการรับจ้างเขาตัดอวัยวะเจ้าของ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากยิ่งขึ้นกว่าเงินค่าจ้างเป็นไหน ๆ เสียแต่บัดนี้ ก็เท่ากับช่วยกันทำลายตนและส่วนรวมตลอดประเทศให้ย่อยยับลงด้วยค่าจ้างเพียงเล็กน้อย อันเป็นเหมือนยาพิษเครื่องสังหารทำลายโดยไม่อาจสงสัย

ส่วนรวมและประเทศชาติคืออวัยวะของตน เพราะเป็นส่วนใหญ่แห่งความเป็นอยู่ของเราแต่ละคน ไม่เห็นแก่ได้ด้วยสินจ้างรางวัลเพียงเล็กน้อยที่จะทำส่วนใหญ่ให้ล้มจมฉิบหาย หากส่วนใหญ่ถูกทำลายลงจะด้วยวิธีหรือกลอุบายใดก็ตาม เราแต่ละคนในประเทศจะทรงตัวอยู่ด้วยความผาสุกเย็นใจโดยไม่มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยนั้นย่อมเป็นไปได้ เช่นเดียวกับต้นไม้ใหญ่ที่ถูกโค่นล้มลง กิ่งก้านสาขาน้อยใหญ่ตลอดดอกผลของต้นไม้ นั้น จำต้องพินาศไปด้วยอย่างไม่มีปัญหา ด้วยเหตุนี้จึงไม่ควรภูมิใจ

ที่ได้รับค่าจ้างรางวัล จากวิธีการแบบทำลายตัวและส่วนรวมอย่างลึกลับมาแล้ว และพอใจที่จะเสาะแสวงงเพื่อรับค่าจ้างรางวัลแบบนี้อีกต่อไป ถ้าไม่อยากจะเห็นทั้งตัวและประเทศชาติล่มจมตามเหตุแห่งความมยถากรรม

ของสงฆ์อันเป็นสมบัติส่วนรวมของศาสนาทางพระวินัย

ของสงฆ์ทางพระศาสนาถือเป็นสำคัญยิ่งกว่าของส่วนบุคคล คำว่าของสงฆ์ หมายถึงของส่วนรวมแห่งสงฆ์ของวัดนั้นๆ ทั้งสังฆารัมมทรัพย์คือของที่เคลื่อนที่ได้ เช่น เติงตั้ง แก้ว อัญมณี และวัตถุอื่นๆ เช่น เครื่องมือทำงาน มีมิด ขวาน จอบ เสียม เป็นต้น ที่ยกไปมาได้ ทั้งสังฆารัมมทรัพย์ของที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น กุฏิ วิหาร ศาลาการเปรียญ ที่ธรณีสถิง ที่สวนที่นา ที่กลปนาที่สงฆ์ได้อาศัยเก็บดอกผลเพื่อประโยชน์แก่วัด รวมแล้วเรียกว่าของสงฆ์ ทางพระวินัยถือเป็นสำคัญมากที่พระในวัดนั้นๆ จะพึงปฏิบัติตาม ใครจะทำลายหรือนำสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปเป็นของส่วนตัวย่อมไม่ได้ นอกจากของสงฆ์ที่เป็นลหุภัณฑ์ ที่สงฆ์จะพึงอุปโลกน์แจกพระให้เป็นของส่วนตัว เพื่อนำไปบริโภคใช้สอยได้ นอกนั้นทรงบัญญัติห้ามมิให้พระรูปใดก็ตามนำไปเป็นของส่วนตัว และปรับอาบัติหนักเบาไว้ตามชนิด สิ่งของที่มีราคามากน้อยโดยลำดับ กระทั่งโทษหนักถึงขาดจากความเป็นพระก็มี คำว่าของสงฆ์แล้วไม่ว่าชนิดใดพระวินัยถือเป็นสำคัญ ใครจะไปแตะต้องล่วงเกินไม่ได้ จึงพอทราบได้ว่าของสงฆ์เป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่าของบุคคล พระจึงต่างองค์ต่างช่วยกันสงวนรักษาเรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน ใครไม่อาจปลงล้างพระวินัยได้ และไม่อาจทำลายของสงฆ์ได้ นอกจากพระเทวทัตที่กินไม่เลือก แม้พระศาสดาของตนก็ยังพยายามทำลาย ไม่กลัวบาป

การกล่าวทั้งนี้เพื่อพวกเราได้ทราบความสำคัญของสมบัติส่วนรวม ซึ่งคนทั้งชาติได้ยึดเหนี่ยวอาศัยตลอดไปจนกว่าฟ้าดินสลาย ผู้ตายก็ตายไป ผู้ยังมีชีวิตอยู่ก็ช่วยกันบำรุงรักษาไว้ เพื่อความจริงถาวรของสมบัติส่วนรมนั้นๆ ตลอดคนทั้งชาติที่อยู่กันด้วยความสามัคคีราวกับเป็นอวัยวะอันเดียวกัน ความมั่นคงของชาติอยู่ตรงที่คนในชาติมีความสามัคคีกันนั้นแล มิได้อยู่ที่ต่างคนต่างดี ต่างคนต่างทำลายความสามัคคี ต่างคนต่างจะเหาะบินเอาตัวรอดเป็นยอดแห่งความฉลาด ถ้าอยากอยู่รอดให้รวมตัวกันด้วยความรู้ความเห็น การกระทำทุกอย่างอย่าให้แตกแยกกัน นี่แลพลังแห่งความอยู่รอดปลอดภัยของหมู่ชน

มนุษย์กับสัตว์ต่างกันอย่างไรบ้าง

ถ้าเป็น มนุสสาตริจจาโน จำพวกร่างกายเป็นมนุษย์แต่ใจเป็นสัตว์ก็ไม่สู้จะต่างกันอะไรมาก ผิดกันอยู่บ้างที่มนุษย์ไม่มีหาง เป็นต้น เพราะความรู้ความเห็นความประพฤติหน้าที่การงานเป็นไปในทางต่ำทราม มิได้เป็นไปตามวิสัยของมนุษย์ที่ควรจะเป็นเยี่ยงมนุษย์ผู้ดีทั้งหลาย ตื่นนอนขึ้นมาก็มีแต่เที่ยวเตร็ดเตร่เร่ร่อนและก่อความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ผู้อื่น ด้วยการกระทำที่เป็นภัยแก่สังคม คำว่าสารคุณ ไม่เคยสนใจใฝ่ดีที่จะปฏิบัติบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์แก่โลก นอกจากทำตนเป็นคนรกโลก

ขวางโลกที่มนุษย์ผู้ดีทั้งหลายเอือมระอาเป็นอาจัน มนุษย์ประเภทนี้มีคุณค่าไม่ต่างจากสัตว์บางชนิดนักเลย มีหนำเนื้อหนังมังสายังสู้สัตว์ไม่ได้ ตายแล้วยังกลัวเป็นเปรตเป็นผีมาหลอกเขาเสียอีก ส่วนเนื้อหนังของสัตว์ที่ตายแล้วนำเข้าตลาดเป็นสินค้าขายได้ราคางามเพื่อเป็นอาหาร แม้เวลามีชีวิตอยู่บางประเภทยังนำมาใช้การงานได้

มนุษย์ที่ต่างจากสัตว์เพราะมีศักดิ์สูงโดยทางจิตใจไฝธรรม ตลอดจนความประพฤติการแสดงออกที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น สังคมได้อาศัย ดังพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง ในโลกทั้งสามไม่มีใครมีเมตตากรุณาอันลึกซึ้งกว้างขวาง และบำเพ็ญประโยชน์แก่โลกได้อย่างกว้างขวางเหมือนพระพุทธเจ้าผู้เป็นอัครจริมมนุษย์เลย ความรู้ก็มาก ความฉลาดแหลมคมก็ลึกซึ้ง ความสามารถก็มาก การกระทำทุกกรณีก็ทรงทำจริง รู้ก็ทรงรู้อจริง ไม่รู้ชนิดหลอกตัวเองเหมือนความรู้ชนิดขุยไม้ไผ่ซึ่งเกิดขึ้นมานาน้อย คอยแต่จะทำลายตัวเองและผู้อื่นให้หลงมกยบายเบี่ยงไปทางความฉิบหายล่มจม การสั่งสอนโลกทรงสั่งสอนด้วยความถูกต้องตายตัว ไม่มีผิดพลาดคลาดเคลื่อนเลื่อนลอย ชนิดมีแต่ฝอยหาเอาความจริงได้ยาก ดังที่โลกเป็นกันประจักษ์ด้วยอำนาจแห่งความจริงจึงทุกพระอาการของพระพุทธเจ้าที่มีต่อมวลสัตว์ด้วยความบริสุทธิ์พระทัย จึงทรงมีผู้เคารพนับถือมากผิดคนธรรมดาสามัญทั่ว ๆ ไปอยู่มาราวฟ้ากับดิน

คำว่า พุทธ สรรณ คจฺฉามิ ที่ออกจากดวงใจของพุทธบริษัทผู้จงรักภักดีต่อพระองค์จึงมีมากแทบพูดได้ว่ากระเทือนทั่วโลกมนุษย์และเทวดา มาแต่ครั้งพุทธกาลจนปัจจุบันไม่มีเสื่อมคลายหายสูญ และยังจะมีต่อไปอีกนานกว่านิสสัยมนุษย์ผู้นับถือศาสนาธรรมจะสิ้นสูญพันธุ์ไป นอกจากนั้นยังทำรูปเหมือน เช่น พระพุทธรูปขนาดต่าง ๆ ไม่มีประมาณตามสถานที่ต่าง ๆ ไว้สักการบูชา ทั้งประจำสถานที่นั้น ๆ มีโบสถ์วิหาร เป็นต้น และมีไว้เป็นสมบัติส่วนตัว รวมแล้วไม่ทราบว่ามีกี่ล้านองค์ ทั้งในและนอกประเทศไทย บรรดาที่นับถือพระพุทธศาสนา บรรดามนุษย์ในโลกจะมีใครที่ได้รับความเชื่อ ความเคารพนับถือ ความระลึกถึงพระคุณมากเหมือนพระพุทธเจ้า แน่ใจว่าไม่มี ทั้งนี้เพราะอำนาจแห่งสวากขาตธรรม ที่ตรัสไว้ชอบทุกบททุกบาท ทุกคาถาบาลี ในวงพระธรรมแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ที่ควรแก่อุปนิสัยความสามารถของสัตว์โลก ไม่คลาดเคลื่อนจากความจริงนั้นแล

ความจริงมนุษย์เราถ้าเชื่อพระพุทธเจ้าและเชื่อคำสั่งสอนของท่าน เหมือนเชื่อกิเลสจอมโกหกซึ่งอยู่ภายในใจ ที่คอยผลักดันตัวเองให้ไปสู่ความหายนะอยู่ตลอดเวลา ก็พอมิทางแก้ไขเพื่อหาทางออกจากความหม่นหมองร่ำครวญได้บ้าง ไม่จมอยู่กับความทุกข์กายทรมานใจดังที่เป็นอยู่ทั้งพิภพตลอดไป เช่นเดียวกับโรคที่มียาคอยบำบัดรักษา ย่อมจะพอมิทางหายได้ไม่กำเริบรุนแรงเหมือนโรคที่ไม่สนใจต่อหมอและยารักษา ซึ่งสุดท้ายก็ไปไม่รอดต้องจอดจม เพราะเหตุนี้ศาสนาธรรมจึงเป็นธรรมจำเป็นต่อจิตใจและความประพฤติของมนุษย์เรา ผู้มีโรคมืดบอดปกปิดกำบังภายในใจไม่มีเวลาสว่างสร้างชา เช่นเดียวกับยาและหมอมิมีความจำเป็นต่อคนไข้ฉะนั้น

คำวามนุษย์ต่างจากสัตว์ก็ต่างตรงที่ มนุษย์เรามีศาสนาธรรมประจำใจเป็นเครื่องแสดงออกต่างจากเขานั้นเอง นอกจากนี้ไม่ควรไปแสดงความกล้าหาญอวดตัวว่าตนต่างจากสัตว์และดีกว่าสัตว์ จะถูกเขาหัวเราะเอาจะว่าไม่บอก เพื่ออยู่ไม่เป็นสุขหลุกหลิกไปเจอสัตว์ตัวสำคัญและมีหางเข้า เขาคว่ำหาง

ออกมาอวดว่า นี่ถ้ามนุษย์เก่งจริงสมชั้ญอวดตัวว่าดีกว่าสัตว์ เก่งกว่าสัตว์จริงละก็ ลองเอาทางมาอวดกันซิว่าตัวเก่งจริง แต่ความรู้ความประพฤดียังสู้พวกข้าไม่ได้จะมาอวดหาสมบัติอะไร ไม่นึกอวยพวกข้าที่มีหางบ้างหรือ แถมเขายังสั่งสอนเสียอีกด้วยความสงสารมนุษย์จำพวกที่ชอบคุยโม้อวดแต่สู้เขาไม่ได้ว่า พวกแกเป็นมนุษย์ก็ควรปฏิบัติตัวให้สมควรแก่ศีลของมนุษย์บ้าง อย่างน้อยพองามตาและอยู่กับเพื่อนมนุษย์ผู้ดีได้ อย่าพากันสิ้นท่ามาแย่งงานของสัตว์ไปทำ

การฉกฉวยโมย การเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบ การกีดกันกันกินด้วยพลการโดยไม่มีเหตุผลหรือธรรม เพราะความเห็นแก่ได้แก่พุงของตัวเองเดียว ไม่คำนึงถึงศีลธรรมความผิดถูกชั่วดีบ้างเลยนั้น เป็นงานของสัตว์ผู้อาภัพเช่นพวกข้าที่ทำกันเป็นประจำ เพราะไม่มีความรู้ความสามารถทำให้ดียิ่งกว่าที่เป็นอยู่เวลานี้ได้ ไม่เหมือนมนุษย์ที่มีความรู้ความฉลาดกว่าสัตว์ ไป! ไปทำงานของมนุษย์ที่มีดีศรีสมศักดิ์ศรีและภูมิของมนุษย์โน้นซิ มนุษย์นะโลกถือว่ามั่งใจสูง ความประพฤติการกระทำ จึงควรให้สูงส่งไปตามจิตใจที่ได้รับการอบรมจากมนุษยธรรมของมนุษย์ทั้งหลาย คำว่ามนุษยธรรมได้แก่อะไรล่ะ? เหนี่ยยังตอบพวกข้าไม่ได้อีก แล้วกัน มนุษย์ยังงี้

อย่างย่ออีกได้แก่เบญจศีลเบญจธรรมละซิ ที่มนุษย์ส่วนมากพากันหลับหูหลับตาทำอยู่ทุกวันนี้ ไม่ใช่เบญจศีลเบญจธรรม มันเป็นข้าศึกที่ลบล้างธรรมเหล่านั้นต่างหาก ถ้ายังขึ้นมาแย่งงานพวกข้าไปทำอยู่ไม่หยุด เตียนนายยมบาลรำคาญมามัดตัวไปอย่างสด ๆ ร้อน ๆ เพราะทนดูไม่ได้ที่มนุษย์มาแย่งงานและที่อยู่ของสัตว์ จะว่าพวกข้าไม่เตือน ที่นายยมบาลทำอย่างนั้นก็ชอบแล้ว ไม่งั้นพวกข้าจะไม่มีที่อยู่อาศัย และจะพากันอดตายเพราะมนุษย์เลวมาแย่งที่อยู่และอาชีพหากิน สัตว์ต้องเป็นสัตว์และอยู่ตามประสาสัตว์ มนุษย์ต้องเป็นมนุษย์และอยู่กับพวกมนุษย์ด้วยกัน อย่ามาแทรกแซงสัตว์ อย่าเขาบ้างและรีบพากันไปทำงานของมนุษย์ ที่มีคุณค่าสาระอันสูงส่งกว่าการมาแย่งงานอาชีพของสัตว์เช่นพวกข้าไปทำ พอได้ชมเชยบ้างว่า มนุษย์ว่าง่ายสอนง่าย สมเขาฉลาดจริง ไม่หยิ่งว่าตัวมีอำนาจถ่ายเดียว ยังฟังเสียงสัตว์ขอร้องบ้าง มนุษย์พวกนี้ต่อไปเขาอาจดีขึ้น เพียงพวกเรบอกเขายังทำตามไม่ต่อต้าน สันดานต่ำทรามดังนี้

ที่แสดงทั้งนี้เพราะมนุษย์เราซึ่งต่างจากสัตว์ มีใช้ต่างเพราะความไม่มีหาง ไม่มีเขา ไม่มีเขี้ยว ยาวเหมือนสัตว์ แต่ต่างเพราะมนุษย์เป็นสัตว์ฉลาดในทางที่เป็นประโยชน์แก่ตนและสังคม มนุษย์มีศาสนธรรมเป็นเครื่องประดับและเทิดทูน มีศีลธรรมเป็นแนวทางดำเนินและปฏิบัติบำเพ็ญ การแสดงออกของมนุษย์มีเหตุและผลเป็นเครื่องรับรอง รู้จักดี รู้จักชั่ว รู้จักสูง รู้จักต่ำ หยาบ ละเอียต รู้จักสถานที่ บุคคลที่ควรเคารพนับถือ ไม่อาจเอื้อมในที่ต่ำ-สูง มีระเบียบขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของมนุษย์เป็นเครื่องดำเนิน มีกฎหมายข้อบังคับ มีศีลธรรมเป็นเครื่องเตือนสติปัญญาให้ระลึกรู้ในสิ่งที่ควรไม่ควร มนุษย์อยู่ที่ใดไปที่ใดจึงต่างจากสัตว์ ซึ่งเขาไม่มีธรรมดังกล่าวเป็นเครื่องปฏิบัติดำเนิน หากมนุษย์ไปทำแบบสัตว์เข้าจึงเลวกว่าสัตว์ผู้ไม่รู้ประสา เพราะมนุษย์รู้ทุกอย่างที่สัตว์ไม่รู้ไม่สามารถทำได้

มนุษย์จึงมีคุณค่าด้วยคุณธรรมภายในใจและความประพฤติหน้าที่การทำงานที่ชอบ ตามกำหนดกฎหมายและศีลธรรม มิได้อยู่ที่เนื้อหนังมังสาเหมือนสัตว์ทั้งหลาย ความงามอย่างเย็นตาเย็นใจของมนุษย์เรานั้น งามที่กิริยามรรยาทอธยาศัย การประพฤติตัวอยู่ในกรอบประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม มิได้งามที่รูปโฉมโฉมพรรณ ซึ่งเป็นเพียงงามนอกกายเดียว ดังที่บุรุษสตรีตาฝ้าฟางทั้งหลายเข้าใจกัน และชมเชยลุ่มหลง จนลืมยางอายุที่เป็นนิสัยดั้งเดิมของมนุษย์ถือกันมาอย่างฝังใจ (บุรุษตาฝ้าฟางต้องนับหลวงตาผู้เขียนเข้าด้วยเว้นไม่ได้ รูปเรื่องจะไม่สมบูรณ์)

ความถือรูปร่างเป็นของสวยงามอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงคุณสมบัติอันเป็นสิ่งที่มีความมากประจํามนุษย์หญิงชาย จึงมักเป็นเครื่องส่งเสริมจิตใจให้เห่อเหิมไปในทางต่ำทราม มีกามารมณ์เป็นเรื่อใจ และคุกรุ่นเผาไหม้อยู่ภายในหัวใจตลอดเวลา เมื่อมากเข้าก็มักจุตลากคนให้ประพฤติดูในทางที่ผิด โดยปราศจากยางอายุ ยิ่งกว่านั้นก็ถือว่าเป็นธรรมชาติของโลก ไม่มีอะไรเสียหายเพราะกามารมณ์ ทั้งที่กามารมณ์พาให้สุขเป็นบ้าจนนับไม่ถ้วนมาแล้ว หากจะยังดีแข็งแรงอยู่ได้ กามารมณ์กลืนไม่ลงก็อาจมีมนุษย์จำพวกเดียวเท่านั้น

อันตัวกามารมณ์นั้นไม่เสียหายไม่สูญหาย คงร้องเพลงสนุกเพลินอยู่บนหัวใจคนโดยไม่มีกาลสถานที่ว่าจะอายุและกลัวใครๆ และยิ่งนับวันเจริญพอกพูนขึ้นบนหัวใจคน จนสามารถปกคลุมหรือกดหัวมนุษย์ที่เคยมียางอายุ ให้กลายเป็นสัตว์ในร่างมนุษย์ที่หมดยางอายุไปได้ไม่สงสัย บทเวลามันทำพิษคือผลเสียหาย ก็มาเสียหายที่คนผู้เป็นทาสมันนั่นแล การส่งเสริมความงามทางรูปโฉมจนลืมตัวชั่วกิเลสกันอย่างเพลิดและให้เพลินนี้ หากจะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ก็น่าจะแสดงผลให้โลกได้รับความสงบร่มเย็นมานานแล้ว เท่าที่ปรากฏก็มีแต่ความฟุ้งเพื่อเห่อเหิมอันเป็นลัทธินิสัยคนไม่ได้สติ ยับยั้งพอให้งามตาบ้างเท่านั้น แสดงออกให้โลกเห็นอย่างเปิดเผย ซึ่งเป็นที่น่าสลดสังเวชและทุเรศใจว่า โลกแห่งมนุษย์ที่อยู่ในสมัยคนเรียนมากรู้มากฉลาดมาก แต่ผลกลับมีแต่เรื่องกามารมณ์เต็มบ้านเต็มเมือง แทนที่จะมีสิ่งที่เป็นสารคุณสมกับสมัยคนฉลาดมีมาก

การส่งเสริมความงามทางรูปร่างอย่างออกหน้าออกตานั่น ย่อมเป็นการยังจิตใจของคนทุกเพศทุกวัยให้เห่อเหิมลืมตัวลืมตาย และห่างเหินต่อความสงบร่มเย็นออกไปทุกวัน ผิดกับการส่งเสริมทางคุณสมบัติ ความประพฤติมรรยาทอันดีงามอยู่มาก ซึ่งเป็นคติตัวอย่างอันดีแก่เด็ก ๆ และคนทั่วไปได้ยึดเป็นหลักปฏิบัติต่อไป

เรื่องกามารมณ์นี้เป็นสิ่งที่มีอยู่ในจิตใจของบุคคลและสัตว์ทั่วไปไม่บกพร่อง พอจะมาสั่งสอนกันอย่างออกหน้าออกตา ซึ่งแทนที่จะเป็นผลดีกลับเป็นผลเสีย ทั้งเป็นการขายหน้าและประจานตัวเองให้โลกพลเมืองดีหัวเราะ ชนิดเอือมและเศร้าเปล่า ๆ ทั้งนี้เพราะต่างคนต่างมี ต่างคนต่างรู้ ต่างคนต่างปฏิบัติ โดยธรรมชาติมันบังคับไปในตัว ยากที่จะฝืนได้ถ้าไม่เก่งจริง มนุษย์และสัตว์ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานานแสนนานจนถึงปัจจุบัน ไม่สูญพันธุ์ไปในระหว่าง ก็เพราะต่างคนต่างรู้และปฏิบัติต่อสิ่งนี้ด้วยความพอใจและถูกต้องเรื่อยมา จึงไม่ปรากฏว่ามนุษย์และสัตว์ขาดตลาด ยิ่งนับวันจะมากขึ้นจนจะหาโลกให้อยู่ไม่ได้อยู่แล้ว เพราะเต็มไปด้วยมนุษย์ ซึ่งเป็นนักรู้ฉลาดในทางนี้อย่างพอตัวด้วยกัน

ฤดูสงกรานต์หมา

สุนัขหน้าเดือน ๙ เดือน ๑๐ คือเดือนสิงหา-กันยา ซึ่งเป็นฤดูที่เขาคึกคะนอง รู้สึกดูผิดหูผิดตามากกว่าเวลาปกติธรรมดา (สุนัขทางภาคอีสาน) ฤดูดังกล่าวนี้สุนัขไม่อยู่ติดบ้าน ทั้งที่เป็นสัตว์ที่ชอบติดเจ้าของและเฝ้าบ้านดี เวลาปกติที่เขาไม่คึกคะนอง สุนัขบ้านอื่นเดินผ่านหน้าบ้านไม่ได้ เป็นต้องวิ่งไล่กัดและรุมกัดกันใหญ่เขียว แต่พอเจ้ากามารมณตื่นนอนเท่านั้น ต่างตัวต่างออกจากบ้านวิ่งว่อนหากันทั้งตัวผู้ตัวเมีย โดยไม่มีเวลาค่ำคืนเข้าส่ายบ้ายเย็นใด ๆ ทั้งสิ้น เสียงเห่าหอนและกัดกันอีกทีก็ครึกโครมตลอดเวลา แทบเหี่ยวจะขาดสมองจะแตก เพราะทนต่อเสียงพวกนี้ไม่ไหว ไม่ว่าบ้านใครราวกับเปิดโล่งไว้เลย สัตว์พวกนี้วิ่งเพ่นพ่านเข้าออกได้ตลอดเวลา ไม่มีใครและตัวใดหึงหวงหวงใยบ้านเรือนของตนเลย เป็นเวลาที่เปิดโอกาสให้กันเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย ที่เรียกว่า ฤดูสงกรานต์หมา

ข้าวปลาอาหารที่เคยกินตามเวลาหลังเจ้าของรับประทานแล้ว แต่เขาไม่สนใจยิ่งกว่างานสงกรานต์ของเขา บางตัว ๒-๓ วันจะเผลอนำมาบ้านหาเจ้าของสักครู่หนึ่ง เอาอาหารให้ทันทีได้กินให้ไม่ทันก็หายเงียบไปเลย ขณะที่มาบ้านมองดูตัวซุบซิดผอมโซหนังห่อกระดูก เดินงุ่มง่ามตัวมดเต็มเซหน้าเซหลัง เพราะความหมดกำลังและขาดอาหารไปหลายเวลา หู ตา จมูก ปาก ขาดวินฉีกขาดเลอะไปหมด ตามแข้งขาลำตัวไม่มีขนดี เต็มไปด้วยรอยแผลเก่าแผลใหม่ที่ต่อสู้อันเพราะแรงของกาม

เมื่อฤดูบักามารมณผ่านไปแล้ว บางตัวก็ตายเพราะแรงกัดฉีกกัน บางตัวก็หอบร่างมาบ้านเจ้าของมองเห็นสงสารต้องพยายามใส่แผลให้พอรอดไปได้ บางตัวก็เป็นบ้ากามและตายไปเลย ปีหนึ่ง ๆ ในฤดูนี้หมาเสียและหมาตายไปมาก ที่ยังมีชีวิตรอดกลับมาบ้านก็ราวกับลอกคราบใหม่ เจ้าของต้องรักษาแผลให้เขาแทบล้มแทบตาย ส่วนตัวพรวน ๆ ในการล่าสัตว์และเฝ้ารักษาบ้านดี ซึ่งเจ้าของรักมากด้วยแล้ว ไปโดนหมัดกัดต่อสู้อันเข้าหลาย ๆ หมัด เวลารอดตายกลับมาบ้านเจ้าของต้องเป็นภาระใหญ่ในการพยาบาลรักษา ทั้งนี้จะเป็นหมาชนิดใดก็ตาม ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้าน เจ้าของต้องรักสงสารเช่นเดียวกันและจำต้องสงวนรักษา อันจัดว่าเป็นภาระหนักใจไปทางหนึ่ง ไม่น้อยกว่าภาระและความกังวลทางด้านอื่น ๆ

ฤดูปกติที่กามารมณนอนหลับ สุนัขก็ปกติไม่ค่อยวุ่นวายส่ายแส่เที่ยวโน่นเที่ยวนี่และกัดกันพอให้เสียหมาดังฤดูที่กล่าวมา จึงพอทราบได้ว่ากามารมณเป็นสิ่งยั่วยวนกวนใจสัตว์โลกด้วยเล่ห์กลต่าง ๆ จนตามไม่ทันและเสียตัวไปเพราะมันจนนับไม่ถ้วน แม้แต่สัตว์ก็ไม่เว้นที่จะถูกเกลี้ยกล่อมให้หลงเพลินและกัดฉีกกันจนถึงเป็นถึงตายด้วยอำนาจของมัน

มนุษย์เราเป็นสัตว์ฉลาด การส่งเสริมกามารมณอย่างออกหน้าออกตา จนกลายเป็นสินค้าหารายได้รายรวยจากมัน โดยไม่คำนึงคุณค่าของมนุษย์ที่จะเสียไปเพราะมันนั้น น่าจะส่อให้เห็นว่าความรู้ความฉลาดของเรายังไม่สูงพอกับภูมิและศักดิ์ศรีของมนุษย์ จึงไม่อาจแยกสิ่งเหล่านี้ (กามารมณ) ออกปฏิบัติให้ละเอียดสุขุมกว่าเขาได้ ยังต้องไปหยาบยืมวิชาเขามาใช้อย่างออกหน้าออกตา ทั้งที่มนุษย์

ไม่เหมือนสัตว์ การทำเช่นนั้นเป็นการส่งเสริมจิตใจที่เต็มไปด้วยสิ่งเหล่านั้นอยู่แล้วให้กำเริบรุนแรงยิ่งขึ้น ผลที่ตามมาคือความเสียคนอย่างแถมไม่ตกถ้าไม่แก้ที่ต้นเหตุ

คนใด บ้านใด เมืองใด หรือโลกใดก็ตาม ที่ชอบส่งเสริมการมรณด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเห็นว่าร่ำรวย เป็นความสุขความสนุกรื่นเริง โดยไม่คำนึงผลเสียอันตรายใหญ่หลวงที่จะตามมาอยู่แล้ว คนนั้นบ้านนั้นเมืองนั้นต้องโดนภัยพิบัติหาคความสงบสุขมิได้ แต่จะเต็มไปด้วยความยุ่งเหยิงวุ่นวาย นานาประการ ซึ่งลงท้ายก็คือการกีดกันด้วยการแย่งอำนาจาสนาบุญญาภิสมภาร โดยสันดานอันต่ำทรามนั้นแล อาวุธสุนัขที่ต่อสู้กันมีเพียงเขี้ยวกับกำลัง ส่วนอาวุธของคนมีร้อยแปดชนิด ทำอันตรายกันได้ไม่มีประมาณ จนหาทางสิ้นสุดยุติไม่ได้ถ้าไม่ยอมเห็นโทษของมัน แล้วปฏิบัติตามหลักของพลเมืองดีมีศีลธรรมเป็นเข็มทิศทางเดิน ซึ่งจะพอมีทางสงบเย็นได้โดยลำดับ เพราะธรรมเป็นยาแก้โรคภายในชนิดต่าง ๆ มีโรคบ้ากาม เป็นต้น

การศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม และมีธรรมในใจ คนเราย่อมเห็นใจกันไปเอง

ไม่มีอะไรจะเป็นเครื่องสมควรสนใจและกายของมวลมนุษย์ ให้แนบสนิทกันได้ยิ่งกว่าธรรม ใจมีธรรมใจย่อมอ่อนโยนไปเองตามลำดับที่ธรรมมีในใจมากน้อย สิ่งที่ทำให้แสงแทงใจทั้งตนและผู้อื่นสัตว์อื่นนั้น ล้วนแต่ข้าศึกที่แทรกสิงอยู่ภายในใจโดยที่ผู้นั้น ๆ ไม่อาจทราบได้ มีหนายังก่อมให้คนลืมตัว เข้าใจว่าตัวมีราคะราคะสูงกว่ามนุษย์เดินดินกินข้าวด้วยกันเสียอีก ทั้งที่ตัวมันกล่อมตนเองไม่มีราคะราคะอะไรเลย ถูกท่านผู้ฉลาดในธรรมประณามและขับไล่เรื่อยมาจนปัจจุบัน

สิ่งที่จอมปราชญ์ค้นพบนั้นคือธรรม อันเป็นธรรมชาติอ่อนโยนนุ่มนวลมากดังที่กล่าวมา จึงขอได้เชื่อปราชญ์ผู้รู้เห็นของจริงคือธรรม และนำของจริงมาสั่งสอนโลกเกิด จะเกิดความสงบสุขประจักษ์ใจ นับแต่ตัวเอง ครอบครัวผิวเผิน ลูกเต้าหลานเหลน ญาติมิตรเพื่อนฝูง สังคม ตลอดจนราชการแผนกต่างๆ จะกลายเป็นคนละโลกขึ้นมาในท่ามกลางแห่งผู้ปฏิบัติธรรมนั้นๆ เพราะธรรมเป็นธรรมชาติพอดีสม่ำเสมอคงเส้นคงวายุ่ตลอดมา ผู้มีธรรมจะเป็นผู้รู้จักประมาณในทุกสิ่งเกี่ยวกับตน การกินก็รู้ประมาณความพอดี การใช้จ่ายใช้สอยก็รู้ประมาณความพอดี การนุ่งห่ม การแต่งเนื้อแต่งตัวก็รู้จักประมาณความเหมาะสมสำหรับตน ธรรมหากสะกิดใจให้ระลึกว่าอะไรพอดีไม่พอดี อะไรควรไม่ควร และพยายามแก้ไขตัดแปลงไปตามนั้น จนกลายเป็นความพอดีกับสิ่งเกี่ยวข้องทั่วๆ ไป

สิ่งที่น่าอัศจรรย์คนต่างชาติเขาอยู่เสมอไม่จิตจางก็คือการซื้อ ซื้อไม่อัน มีอะไรผ่านเข้ามาพานสายตาเป็นต้องซื้อ ซื้ออย่างไม่มีปราณีปราศรัย ซื้ออย่างไม่คิดไม่ตรองว่าเงินจะหมดไปมากน้อยเพียงไร สิ่งของนั้นเป็นอย่างไร จำเป็นไหม ซื้อจนเป็นนิสัยขึ้นสมอง ถ้าไม่ได้ซื้อต้องปวดหัว กินยาแก้ปวดก็ไม่หายถ้าไม่ได้ซื้อเสีย พอซื้อแล้วและเงินเกลี้ยงกระเป๋แล้วหาเองไม่ต้องกินยา นี่นับว่าเป็นนิสัยจะพาให้เด็ก ๆ เสียไปด้วยได้โดยไม่ต้องสงสัย กับการแต่งตัวโก้หรู และมักจะโก้หรูตลอดเวลา

สถานที่ด้วย ไม่ทราบเฉพาะเวลานอน เวลาอาบน้ำ เวลาเข้าครัว จะโกঁหรูอยู่ในห้องนอน ห้องน้ำ และห้องครัวหรือเปล่า ตอนนั้นเรียนไม่ถึง

เครื่องนุ่งห่มใช้ไม่กี่ชิ้นก็ทิ้ง แล้วหาซื้อใหม่ทั้งทีก็เป็นคนๆ เดียวกันนั่นแหละ จะเอามาประดับตกแต่งอย่างไรก็คือคน ๆ นั้นอยู่โดยดี จะให้มันแปลกต่างจากคน ๆ นั้นไปเป็นคนไหนกันอีก เคยเป็นอยู่อย่างไรมันก็เป็นอย่างนั้น จะให้ยิ่งขึ้นไปด้วยสถาบรรดาศักดิ์ เพราะการแต่งตัวโกঁหรูก็เป็นไปไม่ได้ ดีไม่ดีอาจจะเป็นที่นอนเขาแต่งตัวให้หลังก็ได้ โดยใส่เสื้อกางเกง ใส่ถุงนอนรองเท้า ใส่หมวกที่ทันสมัย ๆ อย่างเต็มยศให้มัน แล้วจึงโยนลงตัวนั้นเข้าสู่สังคมมนุษย์ดูจะเป็นอย่างไรบ้าง ฐานะมันจะดีและกลายเป็นคนขึ้นมาได้ไหม เฉพาะลึนนั้นคงโอ้อำรา้งแน่นอน เพราะความดีใจภูมิใจ แต่มนุษย์เล้าจะเห็นมันเป็นอย่างไร น่ากลัวจะหัวเราะกันฟันแท่งนั่นแหละ นี่ก็เกรงเขาจะหัวเราะพวกเราเหมือนกัน จึงควรระวังไว้บ้าง เงินจะได้พักผ่อนสบายไปเป็นเวลาๆ ไม่ถูกรบกวนโดยไม่จำเป็นจากยักษ์ผลาญเงินเจ้าของก็จะเบาภาระความกังวลุ่นวายลงได้ตามสมควรอันเป็นผลแห่งความรู้จักประมาณ เด็ก ๆ ก็จะไม่เสียนิสัยเพราะผู้ใหญ่สุรุ่ยสุร่าย ส่วนใหญ่ก็จะพลอยได้รับความมั่นคงไปด้วย

ความมั่นคงแห่งเศรษฐกิจของชาติ

คำว่าชาติ ไม่ว่าชาติใด จะตั้งอยู่ได้ด้วยความมั่นคงและสมบูรณ์เท่าที่ควรแห่งเศรษฐกิจ อันมีเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นสำคัญแห่งความเป็นอยู่ของคนทั้งชาติ ผู้เป็นคนของชาติต่างมีความรู้สึกระลึกถึงชาติของตนอยู่เสมอว่า เป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดที่จะช่วยกันสงวนรักษา เพราะเป็นสิ่งอาศัยฝากเป็นฝากตายของคนทั้งชาติเหมือนบ้านเรือนที่อยู่หลับนอนเป็นที่ฝากเป็นฝากตายฉะนั้น แม้จะทำงานส่วนตัวตามอัธยาศัยของโลกเสรีซึ่งผลได้เสียเป็นส่วนตัว ก็ควรคิดเสมอว่าจะไม่ให้งานนั้นๆ กระทบกระเทือนต่อสมบัติหรือเศรษฐกิจแห่งชาติให้ร่อยหรอลงไปเพราะงานส่วนตัวนั้น การซื้อขายเกี่ยวกับโลกภายนอก ผู้ปกครองประเทศควรพิจารณาด้วยความละเอียดรอบคอบ ไม่นำความเห็นแก่ตัวเข้าไปทำลายเพราะความเห็นแก่สินจ้างรางวัลอันเป็นนิสัยฝังลึก ถ้าไม่เอาจบเอาเสียมเข้าเฉาะอย่างจริงจังไม่มีวันออก อันนี้แหละคือเครื่องทำลายส่วนรวมโดยแท้อันหนึ่ง ทั้งจะไม่พ้นความเป็นตัวการบ้านทอนบ่อนทำลายสมบัติหรือเศรษฐกิจของชาติโดยอำนาจหน้าที่นั้น ๆ ไปได้

สินค้าต่างๆ ที่สั่งซื้อเข้ามาแต่ละประเภท จำต้องได้รับความเห็นชอบยินยอมจากเจ้าหน้าที่ผู้ปกครองแผนกนั้นๆ โดยทางเหตุผลหรือหลักการ ประเภทใดที่เห็นว่าเรายังไม่สามารถผลิตขึ้นเองได้ จำต้องอาศัยเขา สิ่งนั้นก็มิใช่เหตุผลที่จำต้องสั่งเข้ามาด้วยความจำเป็นและเห็นประโยชน์จากสิ่งนั้นจริง ๆ ประเภทใดที่เราสามารถผลิตทำได้ ไม่จำต้องอาศัยประเทศอื่นเขา ก็ไม่ควรสั่งเข้ามา จะเป็นการทำสิ่งที่มิอยู่ ผลิตได้ภายในประเทศให้ลดคุณภาพและราคาลงไป จนกลายเป็นของเศษเดนทั้งที่

คุณภาพยังดีอยู่ ทั้งจะมาเป็นกาฝากดูดกินเนื้อหนังของเราให้หมดไป ซึ่งเป็นการสูญเสียเงินตราของชาติมากมายโดยใช้เหตุ และเป็นความบกพร่องของคณะผู้ปกครอง

ความจริงสิ่งที่มีอยู่แล้ว ทั้งใช้ประโยชน์ได้ดี ทั้งยังใช้ประโยชน์ได้ตามฐานะของสิ่งนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสมบัติครอบครัวหรือสมบัติของประเทศ เจ้าของครอบครัวและเจ้าของคือผู้มีหน้าที่ปกครองประเทศ ควรจะภูมิใจในสมบัติที่มีอยู่ของตน จะเป็นแนวทางระงับความสُر่ยสُر่ยเสียได้หนึ่ง จะระงับความทะเยอทะยานฟุ้งเฟ้อเล่ห์เหลี่ยมแห่งความพอดี คือความสันโดษ ซึ่งตามหลักธรรมของชาวพุทธว่า สนฺตุฏฺฐี ปรมิ ธิ ความยินดีตามสิ่งที่มีอยู่เป็นทรัพย์อันพึงใจอย่างยิ่งหนึ่ง จะทำให้ครอบครัวและบ้านเมืองมีหลักมีเกณฑ์มีขอบเขตเหตุผลหนึ่ง จะเป็นแนวทางให้อนุชนรุ่นหลังได้ยึดตัวอย่างอันดีนี้ไว้เป็นหลักปฏิบัติต่อไปด้วยความราบรื่นดังงามหนึ่ง สมบัติเงินทองทั้งในครอบครัวและในประเทศมีผู้รักษาและประกัน ไม่รู้ไหลเรี่ยราดแบบสมบัติไม่มีเจ้าของหนึ่ง คนในครอบครัวและประเทศชาติมีหลักใจหลักทรัพย์ประจำตนหนึ่ง ต่างจะได้เห็นคุณค่าของเงินและคุณค่าของใจที่มีการรักษาว่าให้คุณแก่ตัวเรา ผิดกับการปล่อยตามอารมณ์ใจชอบอยู่มากหนึ่ง

เพราะทรัพย์สมบัติทุกชนิดทั้งที่เป็นของส่วนตัว ส่วนครอบครัว และส่วนรวมของชาติ ย่อมสำคัญอยู่ที่จิตใจผู้รับผิดชอบในสิ่งนั้นๆ ถ้าใจมีขอบเขตมีเหตุผล สมบัตินั้นๆ ก็เป็นประโยชน์แก่ผู้เป็นเจ้าของตามฐานะของมัน หากใจเหลิงลืมหืมเสียอย่างเดียว สมบัตินั้นๆ อาจกลายเป็นข้าศึกแก่ตัวได้เพราะใจพาให้เป็น ฉะนั้นบรรดาสิ่งที่มีเกี่ยวข้องกับเราผู้เป็นเจ้าของจะพาให้เป็นไป เช่น เงิน ๑๐๐ บาทนำไปซื้ออาหารมาเลี้ยงครอบครัว ๑๐๐ บาทนำไปซื้อยาแก้โรคสำหรับตนหรือครอบครัวย่อมสำเร็จประโยชน์ต่าง ๆ กัน และ ๑๐๐ บาทนำไปซื้อสุราฝิ่น ๑๐๐ บาทนำไปซื้อเฮโรอีนมาสูบ เป็นต้น ก็เป็นโทษไปอีกทางหนึ่งต่าง ๆ กันจากเงินของตัวคนเดียวกัน แต่สำคัญในการปฏิบัติต่อทรัพย์สมบัติผิดหรือถูกต่างกัน ผลย่อมอำนวยตามนั้น แม้อย่างอื่น ๆ ที่ใช้สมบัติไม่ถูกทางจนกลายเป็นโทษแก่ตนและผู้เกี่ยวข้อง ก็พึงทราบโดยนัยนี้

ดังนั้นความมีหลักใจจึงเท่ากับมีหลักทรัพย์ คนทั้งคน บ้านทั้งบ้าน เมืองทั้งเมือง ตลอดทั้งประเทศ ถ้าขาดหลักใจคือเหตุผลเป็นเครื่องรับรอง ย่อมไม่อาจตั้งตัวให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงได้ เช่นเดียวกับต้นไม้ที่ไม่มีรากแก้ว ย่อมจะโค่นล้มลงได้อย่างง่ายดาย ผิดกับต้นไม้ที่มีรากแก้วฝังลึกเป็นไหนๆ การที่บ้านเมืองแสดงอาการโยกคลอนด้วยอาการต่างๆ ก็เพราะขาดหลักใจที่มีเหตุผลโดยชอบเป็นเครื่องค้ำประกัน แต่คนที่มีหลักใจ มีความฉลาดและเป็นคนดีมีจำนวนน้อย ในจำนวนคนเป็นสิบๆ ล้านก็ไม่สามารถรักษาสมบัติของชาติและความสงบภายใน ตลอดความมั่นคงของชาติไว้ได้ ถ้าต่างคนต่างไม่ช่วยกันคิดช่วยกันรักษาด้วยความสามัคคีกันจริง ๆ

คนไทยเราส่วนมาก (นับหลวงตาเข้าไว้ด้วย) เท่าที่สังเกตความสามัคคีเพื่อเห็นแก่ส่วนรวม รู้สึกจะด้อยเต็มทีจนน่าวิตก แต่ความเห็นแก่ตัวและเอาตัวรอดนั้นรู้สึกจะมีดาษดื่น และเพิ่มขึ้นทุกวันตามจำนวนคน เรื่องหลังนี้แลที่ย้อนรอยมาทำลายประเทศชาติรวมทั้งผู้เอาตัวรอดด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าไม่พากันป้องกันด้วยความสามัคคี ไฟทั้งใกล้ทั้งไกล ซึ่งกำลังลุกลามเข้ามาใกล้ขีดติดตัวกันทุกคน เพราะความเห็นแก่ตัวเพื่อเอาตัวรอดเป็นชนวน ช่วยกันจุดขึ้นมาเองโดยไม่รู้สึกตัวก็มี โดยเจตนา

ก็อาจมี ได้สะตูดใจคิดบ้างหรือเปล่าก็ทราบไม่ได้ กลัวว่าจะมัวเพลินว่าตนจะร่ำรวยสวยงามเบิกบานใจ ด้วยความหวังจะเสวยสมบัติประเภททำลายอย่างมหันต์อยู่รำไป ไม่ยอมตื่นจากภัยประเภทจะพาให้จมดิ่งบ้างเลย

หากยังไม่สะตูดใจตื่นตัวช่วยกันคิดแก้ไข ก็กลัวจะเห็นแต่เง้าถ่านแห่งความเคยเป็นอิสระ ซึ่งกลายเป็นความหลังชนิดสายเกินแก้เสียแล้ว นิสัยฟุ้งเพื่อเห่อเหิมเหมือนลิงได้แก้ว เป็นสนิมฝังลึกอยู่ในจิตใจและกาย หากไม่สนใจแก้ก็จะเกิดความเสียหายแก่ตนและส่วนรวมไม่มีทางสิ้นสุดยุติ แม้กลยุทธ์สุดท้ายภายหลังก็จะพลอยรับมรดกตกทอดสืบต่อกันไปเรื่อย ๆ จะเต็มไปด้วยบุคคลประเภทลืมหูลืมตา โดยหาสารคุณเป็นหลักใจไม่ได้ คำว่าเป็นไท เป็นอิสระ ก็จะได้แต่ชื่อแต่นาม แต่มองหาเนื้อหนังติดกระดูกไม่มี เพราะถูกดูดซึมจากคนประเภทคอยหาช่องโอกาสจากคนที่ลืมหูลืมตาไปกินหมด

ความเป็นทาสเป็นน่อยเขาอย่างลึกลับและเปิดเผยนั้นเราไม่อยากไต่ถาม แต่สิ่งที่เห็นและผู้ที่เห็นทาสเป็นน่อยเขานั้นคือผู้ไม่อยากไต่ถามมาเป็นเสียเอง ทั้งนี้เพราะความเชื่อกันไม่ได้พอจะรวมหัวเข้าทุนกันทำงานใหญ่ ๆ เป็นชั้นเป็นอันเพื่อตั้งเป็นหลักเป็นฐาน พอเริ่มรวมหัวก็เริ่มรวไรไหลแตกซิมสุดท้ายก็ล่มจมไปไม่รอด คนที่เขาเป็นเนื้อเป็นหนังเป็นหลักเป็นฐานมั่นคงได้ ล้วนแต่มีความเชื่อถือกันได้ ล่มหัวจมท้ายด้วยกัน ไม่คิดแหวกแนวเพื่อความร่ำรวยแต่ผู้เดียวในท่ามกลางแห่งความทุกข์ของผู้ร่วมงาน มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกันทุกด้านทุกแขนง ความไว้วางใจกันไม่ได้ ย่อมจะร่วมงานร่วมใจต่อกันไม่ได้อยู่เอง จะซื้อก็จ่ายยอมให้เขาตั้งราคาและซื้อให้เอง จะขายก็จ่ายยอมให้เขาตั้งราคาและขายให้เอง ตัวเราไม่มีทางเป็นเนื้อเป็นหนังของตัวได้ เพราะความสามัคคีกันไม่มี เชื่อถือกันไม่ได้ คนหนึ่งไม่ขายแต่คนหนึ่งก็ดันไปขายในราคาที่ไม่ควรขาย คนหนึ่งไม่ซื้อแต่อีกคนหนึ่งก็ดันไปซื้อในราคาที่ไม่ควรซื้อ ไม่มีความสัตย์ความจริงต่อกันตามที่ตกลงกันไว้ ทำแบบเอามือเขียนแต่แล้วก็ลบล้างเสียด้วยฝ่าเท้าเอาดื้อ ๆ อย่างนั้นเอง

เมื่อคนไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน เพื่อนไม่ซื่อสัตย์ต่อเพื่อน คนในวงงานเดียวกันไม่ซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ก็เท่ากับตัดแข้งตัดขาของตัวเองให้ก้าวเดินไม่ได้ สุดท้ายก็ไปไม่รอด เพราะปิดทางตัวเอง ทุบหม้อข้าวตัวเอง ทำงานอะไรก็หยุดชะงักและลงเอยด้วยความขาดทุนและล้มละลาย เพราะตัดแข้งตัดขาด้วยกันด้วยความเห็นแก่ตัว เอาไรต์เอาเปรียบเพื่อนฝูงตามนิสัยหยาบคายที่รกรุงรังอยู่ในสันดาน นิสัยอันนี้แลกันทางเดินของคนเราให้ไว้วางใจกันไม่ได้ รวมตัวกันเพื่อกิจการต่าง ๆ มีการซื้อขายเป็นต้นไม่ติด เพราะตัวนิสัยสันดานเห็นแก่ตัว เอาไรต์เอาเปรียบเข้าขัดขวางและทำลาย

สัตว์ที่เกิดในบ้านของเราเอง เช่นวัวควายหมู เป็นต้น ย่อมถือเป็นสมบัติกันเอง เพราะไม่ได้ซื้อด้วยราคาเงินบาทเงินตรา มีแต่การบำรุงรักษาให้เจริญเติบโตขึ้นอย่างเดียว หากขายได้เท่าไรก็เป็นกำไรสุทธิเท่านั้น ไม่ต้องหักต้นทุนในราคาซื้อออก ผิดกับสัตว์ที่ซื้อเขามา สมบัติหรือวัตถุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบ้านในเมืองเรา ก็เป็นราวสมบัติกันเองของบ้านเมืองเรา จึงควรช่วยกันส่งเสริม เบื้องต้นก็เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ผลิตผู้ทำ จะได้มีกำลังใจทำมากขึ้นด้วยความอุตสาหะวิริยะ แม้คุณภาพจะยังไม่ดีพอในขั้นเริ่มแรก ก็ควรอุดหนุนด้วยความเห็นใจที่อยู่ด้วยกัน ต่อไปก็จะค่อยดีขึ้นไปเองเมื่อมีกำลังใจ

เพราะได้รับการอุดหนุนจากเพื่อน ๆ ที่มีเมตตาใจอารี นานไปคุณภาพก็ดีและดีเช่นเดียวกับของคนอื่น ๆ ที่เขาชำนาญงานชำนาญหาเงินกับคนไทยเรา

การช่วยอุดหนุนและส่งเสริมกัน เป็นทางที่จะให้เศรษฐกิจของบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นมั่นคง เงินตราไม่รั่วไหลไปในทางที่ไม่จำเป็น บ้านเมืองย่อมจะมีเนื้อที่หนึ่งเป็นของตัวขึ้นมา โดยไม่ต้องอาศัยลมหายใจจากจุมูกคนอื่นมาหายใจทั้งที่จุมูกของเรามีอยู่ อาศัยเดินด้วยลำแข้งของเราเองดีกว่า อาศัยลำแข้งคนอื่น เวลาเขาปิดจุมูกและไม่ให้ลำแข้งมาพาเดิน เราจะมีทางช่วยตัวเองได้ไม่ตายเปล่า แบบสิ้นท่า การที่คนเรามีจุมูกแต่ไม่ยอมหายใจด้วยจุมูกของตัวเอง ไม่ฝึกหัดเดินด้วยขาของตัวเอง ปลอ่ยให้เป็นคนพิการ่อยเปลี้ยเลือกคลานด้วยความเฉื่อยชาไม่เอาไหน โดยไม่คิดและมองดูศักดิ์ศรีของตัวเองที่เป็นมนุษย์เหมือนเขา เป็นอาการของคนที่ไม่สร้างความล้นทำให้กรุงรังแก่บ้านเมือง จนตัวเองและลูกบุตรหาทางก้าวเดินไม่ได้ ซึ่งเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งแก่พวกเราผู้เป็นมนุษย์เต็มภูมิเหมือนโลกทั่วไป

เราเดินไปตามถนนหนทางเจอคนพิการ่อยเปลี้ยเสียวิยะส่วนต่างๆ ที่นั่งนอนอยู่ด้วยความล้นท่าตามข้างถนนเพราะช่วยตัวเองไม่ได้ ทำให้เกิดความสงสารจับใจและปลงธรรมสังเวชว่ากรรมของสัตว์ หากพอสงเคราะห์ให้ทานด้วยวัตถุต่างๆ ก็สงเคราะห์ให้ทานไปตามเกิดตามมี ในฐานะเพื่อนมนุษย์และสัตว์โลกที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน แต่เมื่อเห็นคนง่อยเปลี้ยทั้งที่วิยะทุกส่วนยังดีอยู่ เต็มบ้านเต็มเมืองด้วยอาการเฉื่อยชา ทำให้น้ำทุเรศและอ่อนใจ จะปลงกรรมฐานดังที่เคยปลงก็ปลงไม่ลง เป็นอารมณ์ค้างอยู่ในหัวอก จึงกรุณาทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออกได้ ช่วยปลงด้วย เพราะบ้านเราเมืองเราชาติของเรา ยังไม่หมดคุณค่าสาระที่จะควรปลงแบบกรรมของสัตว์ ดังคนพิการ่อยอยู่ตามข้างถนน

ความมัวหมอง คือความสงวนรักษา ถ้าเป็นกิริยาหรือคุณสมบัติของคน ได้แก่บุคคลที่มีนิสัยประหยัด มีความใฝ่ใจในสมบัติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในครอบครัวและวงงานที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้อง มีการสงวนรักษาและเก็บไว้ในที่ปลอดภัยอย่างเป็นระเบียบงามตาน่าดู ไม่ทิ้งเรี่ยราดสาตกระจายราวกับของไม่มีค่าทั้งที่อาศัยสิ่งนั้น ๆ อยู่ตลอดเวลา การใช้สอยก็รู้จักประมาณของตนและประมาณของสิ่งนั้น ๆ ว่า จะควรใช้มากน้อยเพียงไร จึงจะพอดีกับฐานะของตัวเองและฐานะของสิ่งนั้น ๆ ไม่ให้เลยเถิดอันเป็นความลืมหืม การจะมีความสุขได้พอประมาณย่อมขึ้นอยู่กับความประหยัดในสมบัติสิ่งของ หากขาดความประหยัดก็กลายเป็นความลืมหืม ความลืมหืมทำคนให้เป็นคนสุรุษสุรายไม่มีขอบเขตเหตุผล จับจ่ายใช้สอยเท่าไรไม่เพียงพอ ความไม่มีเพียงพอก็เช่นเดียวกับการเพิ่มเชื้อไฟให้มีกำลังและแสดงเปลวยิ่งขึ้น

อันความสุขนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับความมัวหมองอย่างเดียวดังที่เข้าใจกัน แต่ขึ้นอยู่กับความรู้จักใช้รู้จักประมาณแห่งความพอดีต่อการบริโภคใช้สอยต่างๆ ประกอบด้วย และเป็นคนไม่ลืมหืมตัวว่ามีสมบัติมาก มีความฉลาดมาก มีอำนาจมาก มีบริษัทรบรารมาก ต้องการอะไรย่อมได้ตามใจหวัง นั้นเป็นความคิดที่จะทำให้บุคคลลืมหืมแล้วริทำในสิ่งไม่ดีต่างหาก ซึ่งจะย้อนกลับมาเป็นทุกข์แก่ตัวเอง มิใช่ความคิดที่จะให้เกิดความสงบราบรื่นชื่นใจเสมอไปเหมือนความไม่ลืมหืม และปฏิบัติตัวอยู่ใน

ความประหยัต์มัธยัสต์ อันเป็นทางของปราชญ์ที่ท่านเคยดำเนินมาด้วยความสวัสดีมงคล มี
พระพุทธเจ้าแลสาวกเป็นตัวอย่างอันดีงามแก่โลกตลอดมา

คนที่ไม่มีลิ้มตนแม้จะมีสมบัติมากหรือน้อยก็พอประทั้งชีวิตไปได้ และมีความสุขดีกว่าผู้ลิ้มตน
ที่มีสมบัติเงินทองเป็นล้าน ๆ เนื่องจากความสุขมิได้อยู่ที่สมบัติอย่างเดียว นั้นเพียงเป็นส่วนประกอบ
เกี่ยวกับธาตุขันธ์ ความเป็นอยู่ของโลกที่จำต้องอาศัยไปตามความจำเป็นเท่านั้น ส่วนที่ลึกซึ้งกว่า
สมบัติเงินทองยังมีอยู่กับตัวเราทุกคน เป็นแต่ไม่ทราบวิธีค้ำชูรักษาเท่านั้น จึงไม่ค่อยพบกันทั้งที่ทุกคน
ปรารถนา นั่นคือ ความสุขที่เกิดจากการจ่ายทรัพย์ในทางที่ถูกที่ควร ทางฆราวาสก็คือความไม่ลิ้มตน
ความรู้จักประมาณในการใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดประโยชน์ อย่าให้เกิดโทษ เพราะทรัพย์ของตัวเองเป็น
เครื่องสังหารทำลายดังที่มีอยู่ทั่วไป ซึ่งเนื่องจากความรู้จักประมาณและความลิ้มตนเป็นต้นเหตุ คน
รู้จักประมาณไม่ลิ้มตน ย่อมหาความสุขทางฆราวาสเจอตตามความมุ่งหมาย

สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในการรับผิดชอบของเราผู้เป็นเจ้าของแต่ละชิ้น ล้วนต้องแสวงหามาด้วย
กำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังสติปัญญาในลักษณะต่าง ๆ กัน จึงควรเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ๆ ควรบริโภค
ใช้สอยให้สมน้ำสมเนื้อที่ซื้อหามายากลำบาก ควรดัดแปลงก็ดัดแปลง ควรซ่อมแซมก็ต้องซ่อมแซมไว้
ใช้ ควรปะก็ปะ ควรชุนก็ชุน จนหมดกำลังที่จะให้ประโยชน์ต่อไปแล้ว จะทิ้งก็ควรแก่เหตุผล ความ
สุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายไม่มีประมาณแห่งความพอดีเหมาะสมเข้ารับรอง ย่อมเป็นภัยแก่ตน เหมือนนำ
เพชรฆาตมาทำลายสมบัติและตัวเอง

คำว่าของใหม่ เช่น เสื้อกางเกงใหม่ เครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ ใหม่ ถ้วยชามจานเครื่องหุงต้มทำครัว
ใหม่ ถูรองรองเท้ารถราใหม่ เป็นต้น สิ่งเหล่านั้นเมื่อมาถึงมือที่แรกก็ใหม่ แต่พอมาคละเคล้ากับตัว
เราซึ่งเป็นของเก่า ที่เต็มไปด้วยสิ่งหมักดองทั้งภายในภายนอกกาย สิ่งดังกล่าวนี้ ๆ ก็จำต้องเศร้า
หมองและคร่ำคร่าไม่น่าดูไปด้วย ต้องชะล้างเช็ดถูซักฟอกกันบ่อย ๆ ไม่เช่นนั้นก็ไม่น่าใช้น่าดู หากคิด
เอาตัวเราซึ่งเป็นของเก่าแก่ เป็นแต่ชอบใช้ของแปลก ๆ หลากสี เข้าไปเทียบกับสิ่งต่าง ๆ มี
เครื่องนุ่งห่มใช้สอย เป็นต้นบ้าง ก็พอจะยับยั้งความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมได้ พอมีความสุขในครอบครัวไม่
เดือดร้อนวุ่นวายจนเกินไป การแต่งตัวเพื่อไปในงานพิธีต่าง ๆ ก็ไม่พะรุงพะรังด้วยเครื่องแต่งกายชุด
ต่าง ๆ จนเกินพอดี ทั้งเป็นการประหยัต์ทรัพย์ไว้เพื่อความจำเป็นอย่างอื่นได้อีกมากมาย

ถ้าพูดตามความจริงแล้ว หากกิจการทางอาชีพได้พยายามชวนชวายให้ทัดเทียมกันหรือยิ่งกว่า
เครื่องแต่งกายชุดต่าง ๆ ราคาแพง ๆ ก็พอจะมีความสุขและปลดเปลื้องภาระที่เคยหนักหน่วงถ่วงจิตใจ
ลงได้มาก แม้อย่างอื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นก็น่าจะพลอยมีประมาณไปด้วย แต่การแก่นึสยอันฝึกลึก ซึ่งเป็น
เครื่องกวนใจและสมบัติเงินทองไม่หยุดหย่อนนี้เป็นสิ่งที่แก้ได้ยาก หากไม่ใฝ่ใจต่อหลักเกณฑ์และ
เหตุผลเพื่อตัวเองและครอบครัวตลอดส่วนรวมจริง ๆ ก็ไม่อาจแก้ได้ ดีไม่ดีอาจดำเนินธรรมที่ท่านสอน
ให้มีขอบเขตเหตุผล เพื่อดำรงตนด้วยความผาสุกเย็นใจ ก็เป็นได้ หากว่าสอนไม่เข้าเรื่องเข้าราวที่จะ
ปฏิบัติตามได้ ลงท้ายก็ปล่อยตามนิสัยเพชรฆาตตามแต่จะสังหารทำลายสมบัติและตัวเองตามใจชอบ
โดยไม่มีการมการมาแยกได้ ถ้าเจ้าของไม่คิดแยกเอง

ต้องขอภัยเรียนกับพี่น้องชาวไทยชาวพุทธทั้งหลาย ในฐานะที่เป็นเพื่อนทุกข์ยากด้วยกันมานาน หากผิดไปจากความจริงทั้งที่ไม่มีเจตนา พุดถึงการแต่งกายแล้ว ไม่ว่าบ้านนอกในเมือง เมืองเล็ก เมืองใหญ่ คนไทยเรารู้สึกสนใจและแต่งได้ชนิดโก้หรูเป็นพิเศษพอ ๆ กัน ยากจะหาตัวจับได้ และรู้สึกจะเป็นที่เบาใจแก่คณะอาจารย์ผู้ฝึกหัดวิชาแขนงนี้มาก ไม่เหมือนคณาจารย์ที่สอนวิชาแผนกอื่นๆ ซึ่งได้รับความหนักใจและกระทบกระเทือนจากนิสัยนักศึกษาเอาการ บางแห่งถึงกับรวมหัวกันเดินขบวน ขับอาจารย์ก็มี จับอาจารย์เข้าห้องขังเหมือนผู้ต้องหาก็มี แต่วิชาแขนงนี้รู้สึกพอใจ ทั้งคณะอาจารย์ ร้านค้า ลูกค้า และคณะศิษย์ทั้งหลายเรื่อยมา ไม่เคยมีปฏิกิริยาต่อกัน เมืองไทยเราจึงมักเจริญในด้าน วัฒนธรรมการแต่งกาย จนคนเมืองนอกอวยเพราะสู้เมืองไทยไม่ได้ ผู้เขียนไม่อาจทราบได้ว่า สมัย บรรพบุรุษของคนไทยที่นำประเทศชาติมาจนถึงปัจจุบัน ท่านพาดำเนินวัฒนธรรมการแต่งกายมาแบบ ไหนกัน เพิ่งมาพบเห็นตอนที่รู้เพียงสภาวะมานี้เอง

แต่อย่างไรก็ตามสิ่งดีงามเหมาะสม ย่อมไม่นอกเหนือความรู้ความฉลาดของคนผู้ต้องการสาร คุณไปได้ การเห่อเหิมแบบกระต่ายตื่นตูมย่อมเป็นการเสียนิสัยของคนหนุ่มมาก และทำลาย ขนบประเพณีอันดีงามให้เสื่อมสูญไปได้ไม่อาจสงสัย ทั้งเป็นการแสดงให้เห็นว่าเราไม่มีหลักยึด ใจ เลื่อนลอย อะไรผ่านเข้ามาก็คว้าเอาๆ ซึ่งส่วนมากก็เป็นเครื่องทำลายส่วนใหญ่ไปในตัวทั้งที่ไม่มีเจตนา ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยเราเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรม ที่บรรพบุรุษกลั่นกรองออกมาจาก พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันสวยงามไม่จิตจางเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ดังจะเห็นได้จากความเคารพระหว่างเด็กต่อเด็ก ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ระหว่างพ่อแม่กับลูก ระหว่างนักเรียนกับครู ระหว่างเจ้านายกับราษฎร ระหว่างเจ้านายผู้น้อยกับเจ้านายผู้ใหญ่ เป็นไปด้วย ความอ่อนโยนสนิทใจแบบพี่กับน้อง พ่อแม่กับลูก ครูอาจารย์กับลูกศิษย์ วัดกันจริง ๆ ไม่มีอาการ ทะนงเย่อหยิ่งแฝงอยู่กับการแสดงออกต่อกันเลยทั้งสองฝ่าย การนุ่งห่มก็เป็นไปอย่างเรียบร้อย และรู้จัก ฐานะของตนๆ ทั้งหญิงทั้งชายไม่แสลงทางตาสะດใจ หากจะพากันรักษาไว้ก็ไม่มีอะไรเสียหาย นอกจากจะราบรื่นดีงามไปตลอดกาลยาวนาน และเป็นหลักยึดแก่นุชนรุ่นหลังสืบไป ก็จะกลายเป็น บ้านเมืองที่มีหลักมีเกณฑ์อย่างน่าชม
